บทที่ 6

สถานภาพของแม่ชี

การศึกษาสถานภาพของแม่ชีซึ่งเป็นกลุ่มด้อยอำนาจในศาสนา ส่วนใหญ่มักถูกสร้างจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า เช่น จากสื่อมวลชน จากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ หรือผู้ศึกษาวิจัยประเด็นแม่ชีซึ่งเป็นผู้หญิงในสังคมพุทธศาสนา จากการศึกษาในเชิงภาพลักษณ์ที่ตายตัว อันนำไปสู่การเสนอภาพแทนในภาพตายตัว การสร้างภาพตัวแทนจึงเป็นเรื่องของการเมืองเชิงพื้นที่ (Politics of place) พื้นที่ของอำนาจสามารถปรับตัวเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้แม่ชีต้องมีการต่อรองกับตนเองและองค์กร เพื่อตอบสนองทั้งความต้องการทั้งองค์กรและของตนเอง แต่การวิจัยนี้จะศึกษาโดยมีประสบการณ์ของผู้วิจัยซึ่งมีสถานภาพแม่ชีร่วมด้วย

สถานภาพของแม่ชีพัฒนาจากความสามารถและความถนัด โดยแม่ชีปัจเจกจะถูกองค์กรจัดวางในตำแหน่งหน้าที่ ๆ เหมาะสมตั้งแต่สมัยหลวงพ่อ แม่ชีบางรูปทำงานทั้งในและนอกองค์กร เช่น แม่ชีธรรมกายถูกส่งไปสอนธรรมนอกวัดหลายเดือน บทบาทหน้าที่มีผลต่อ นิตยภัตรและที่อยู่ ทำให้แม่ชีมีหน้าที่และที่อยู่แตกต่างกัน บางรูปมีที่พักทั้งภายในและนอกองค์กร

ตารางที่ 6.1

ที่อยู่ ตำแหน่ง และสถานภาพ ในและนอกวัด

ชื่อ-สกุล	ที่อยู่		หน้าที่	
	ในวัด	นอกวัด	ในวัด	นอกวัด
1. แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย	โรงงานทำวิชชา	สถาบันแม่ชีไทย	ดูแลแม่ชีธรรมกาย	ดูแลทรัพย์สินของสถาบันแม่ชีไทย
2. แม่ชีหวานใจ ชูกร	อนาลัย 2	สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว	สอนสมาธิ	บริหารสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
3. แม่ชีศรีสลับ อุปมัย	อนาลัย 1	มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย	-	ผู้บริหารฝ่ายวิชาการมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย
4. แม่ชียุพิน ดวงจันทร์	อนาลัย 1	มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย	-	ผู้บริหารทั่วไปมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย
5. แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์	อนาลัย 1	ร้อยเอ็ด	-	สอนธรรมภิกษุสามเณร
6. แม่ชีนิตยา ปันเรือน	อนาลัย 1		ซักผ้าปูโต๊ะ	
7. แม่ชีวันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด	โรงครัว	-	น้ำปานะ-ผลไม้	-
8. แม่ชีแก้วสุภา ดีหอมศีล	โรงครัว		ครัวพิเศษ	-

แม่ชีทั้ง 2 กลุ่ม คือ แม่ชีธรรมกาย และแม่ชีผู้บริหาร ทำงานทั้งในและนอกองค์กร แม่ชีธรรมกายได้รับความเชื่อถือศรัทธามาก มีบทบาทสูงสุดทั้งในและนอกองค์กร แม่ชีรัมภา ควบคุมดูแลและบอกวิชชาแม่ชีธรรมกายภายในโรงงานทำวิชชาอย่างใกล้ชิดทุกวัน จึงพักที่โรงงานทำวิชชา บทบาทสาธารณชนของแม่ชีธรรมกาย ส่งผลให้มีที่อยู่ประจำทั้งในและนอกวัดอาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร นอกจากจะสอนภาวนาวิชชาธรรมกายที่บ้านภาวนาสิทธิผลที่วัดปากน้ำแล้ว ยังพักประจำที่สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว อ.จอมบึง จ.ราชบุรีอีกด้วย

แม่ชีผู้บริหารส่วนใหญ่จะพักที่มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย อาจารย์แม่ชีศรีสลับและอาจารย์แม่ชียุพินเป็นผู้บริหาร ต้องเดินทางไปมาระหว่างมหาวิทยาลัยและวัดปากน้ำ การพักที่พักวัดปากน้ำเพื่อสะดวกในการทำงานติดต่อกับทั้งวัดปากน้ำและมหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศน์วิหารฯ แม่ชีศาลาพักที่ตึกอนาลัย 1 แม่ชีโรงครัวพักที่โรงครัวชั้นบน เพื่อความสะดวกในการทำครัว แม่ชีทุกกลุ่มกตัญญูต่อหลวงพ่อ กลุ่มที่มีศรัทธามากคือแม่ชีศาลาและแม่ชีโรงครัว

การศึกษาในเรื่องสถานภาพของแม่ชีนี้จะศึกษาจากมโนทัศน์การต่อรอง เพื่อทำความเข้าใจแม่ชีที่มีพื้นฐานทางสังคมก่อนบวชแตกต่างกันไปว่าตีความประสบการณ์และนิยามตนเองในฐานะนักบวชอย่างไร ตลอดจนการผสมผสานมิติทางวัฒนธรรม ชีวิตทางสังคมที่แต่ละบุคคลสั่งสมเป็นทุนเดิมก่อนบวชเข้ากับประสบการณ์ทางศาสนาที่ได้รับในภายหลังอย่างไร การปฏิบัติธรรมอาศัยอยู่ภายใต้การจัดองค์กรของวัด ดังนั้น พื้นที่จึงมีความสำคัญต่อตัวตน เพราะในพื้นที่ทางศาสนาซึ่งถือได้ว่าเป็นที่ทางของผู้ชาย แม่ชีต้องเผชิญกับความคิด ปรัชญา ความเชื่อของวาทกรรมกระแสหลักภายในวัด มีปฏิบัติการหรือยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ทั้งรุกและรับ (politics of mobility and access) เพื่อเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ต่อพลังอำนาจที่กดทับลงมาในรูปแบบแตกต่างกันไป

แม่ชีธรรมกาย

แม่ชีธรรมกายเป็นแม่ชีที่มีความใกล้ชิดกับหลวงพ่อสด เนื่องจากได้รับการบวชและสอนวิชชาธรรมกายจากหลวงพ่อโดยตรง สถานภาพเทียบเท่าสงฆ์ จะเห็นได้จากที่อยู่เฉพาะและได้รับนิตยภัตรแตกต่างจากแม่ชีประเภทอื่น ๆ สมัยหลวงพ่อสด หลวงพ่อให้ความหมายของการทำสมาธิว่า “ทำแล้วได้บุญมากที่สุด” เพราะบุญจากการทำสมาธิจะเป็นบุญละเอียด แตกต่างจากบุญในการทำครัวของแม่ชีโรงครัว หรืองานเก็บกวาด ทำความสะอาดวัด แม่ชีธรรมกายจึงมีความแตกต่าง มีความสำคัญและมีสถานภาพโดดเด่นกว่าแม่ชีกลุ่มอื่น คือ

1. เป็นแม่ชีที่หลวงพ่อสดสร้างขึ้น แม่ชีธรรมกายมีเฉพาะภายในวัดปากน้ำเท่านั้น เป็นรูปแบบแม่ชีปฏิบัติธรรมคู่กับวิชชาธรรมกายของวัดปากน้ำ ได้รับการยกย่องจากหลวงพ่อสดให้มีสถานภาพเท่าเทียมพระสงฆ์ตั้งแต่แรก วิชชาธรรมกายเป็นการปฏิบัติธรรมสำคัญที่สุดของวัดปากน้ำ นอกจากทำวิชชาแล้วยังได้รับคำสั่งจากหลวงพ่อสดให้ทำพระของขวัญซึ่งเป็นวัตถุมงคลอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดปากน้ำตั้งแต่รุ่นแรก นอกจากทำพระของขวัญแล้วยังทำวิชชาด้วย พระของขวัญปัจจุบันรุ่นที่ 8 นำรายได้เข้าวัดจำนวนมาก

แม่ชีรัมภาได้รับการบวชจากหลวงพ่อสด เห็นดวงธรรมในวันวิสาขบูชา ให้ความหมายของ “วิชชาธรรมกาย” ว่าการภาวนาบริกรรมจนเห็นดวงธรรมที่ศูนย์กลางกาย ซึ่งเป็นธาตุรู้ เกิดญาณ หมายถึงปัญญา เป็นการทำจิตใจให้ว่าง สบาย สงบ ผู้ที่ได้ธรรมกายจะสามารถช่วยเหลือสัตว์โลกได้มาก ไม่งมงาย แตกต่างกับการเข้าทรงซึ่งเป็นเรื่องของจิตวิญญาณ แม่ชีหวานใจก็ศึกษาวิชชาธรรมกายจากหลวงพ่อสดเช่นกัน อธิบายว่าผู้ปฏิบัติถึงธรรมกายจะไม่มีการแบ่งแยกเพศหญิงชาย ธรรมชาติสร้างให้มีเพศผู้เพศเมียตามหน้าที่เท่านั้น เมื่อปฏิบัติธรรมไปแล้ว ในที่สุดจะไม่มีการแบ่งแยกเพศ ไม่มีหญิงไม่มีชาย คงเหลือแต่เพียงคุณธรรมเท่านั้น เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่บริสุทธิ์ผ่องใส โดยนัยนี้ธรรมกายจึงเป็นปรมัตถธรรม ทั้งหญิงชายสามารถที่จะเข้าถึงธรรมได้เท่าเทียมกัน

2. เป็นผู้แนะนำปรึกษาปัญหา นอกจากแม่ชีธรรมกายจะมีหน้าที่ทำวิชชาและพระของขวัญซึ่งเป็นวัตถุมงคลสำคัญแล้ว ยังมีบทบาทในการแก้โรคด้วย สมัยหลวงพ่อสดแม่ชีธรรมกายต้องทำวิชชาภายในโรงงานเวรละ 4 ชม นอกจากนั้นช่วง 5 โมงเย็น ถึง 2 ทุ่ม หลวงพ่อสดยังสั่งให้แม่ชีธรรมกายออกจากโรงงานไปนั่งที่เต็นท์หน้าวัด วิชชาธรรมกายช่วยแก้ปัญหาและแก้โรคแก่ผู้ที่มาขอคำปรึกษากับหลวงพ่อซึ่งมีคนพายเรือมาที่วัดมากมาย

ประชาชนทั่วไปนอกจากจะมาทำบุญแล้วยังมาปรึกษาปัญหาต่าง ๆ กับหลวงพ่อสด ดังคำพูดของแม่ชีรัมภาว่า “ผู้ทำวิชชาธรรมกายต้องแก้โรคได้ แต่ถ้าคนที่ไม่ได้ธรรมกายถามก็บอกไม่ได้หรอก ต้องเห็นโรค เห็นภัย แก้แล้วมันก็ต้องหายด้วย” ให้ความสำคัญในการปฏิบัติวิชชาธรรมกายว่า “การปฏิบัติธรรมกายทำให้จิตใจเยือกเย็น สงบ คิดแก้ปัญหาได้ สมาธิทำให้จิตใจสบาย เยือกเย็น สงบ หายฟุ้งซ่าน ทำมาหากินเจริญก้าวหน้า เปลี่ยนสถานภาพจากคนยากจนเป็นคนรวยขึ้นได้”

วิชชาธรรมกายสามารถแก้ไขปัญหา เช่น เรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เปลี่ยนฐานะจากความยากจนทำให้ร่ำรวย ซึ่งเป็นความต้องการของคนในยุคทุนนิยมหรือวัตถุนิยม นอกจากนั้นก็ยังสามารถตอบสนองความต้องการในโลกหน้าได้ เช่น การส่งบุญให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น การแก้โรคทำให้ได้รับความเชื่อถือจากคนภายนอก ทำให้มีผู้มาทำบุญที่วัดปากน้ำเพิ่มมากขึ้น วิธีการ

แก้ไขปัญหามิใช่เพียงทำวิชชาตามแนวธรรมกายเท่านั้น แต่ยังใช้จิตวิทยาควบคู่ไปกับธรรมมะด้วย หลวงพ่อส่งแม่ชีหวานใจไปสอนวิชชาธรรมกายที่วัดคลองโพธิ์เจริญ ต.ท่าทราย จ.ราชบุรี เริ่มเป็นครูสอนธรรม ให้คำปรึกษา แก้ปัญหาชีวิต เศรษฐกิจ ครอบครัว การงาน และโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ให้คำปรึกษาปัญหาแก่ภรรยาหลวง แก้ไขปัญหาประสบผลสำเร็จ เรื่องเล่าของแม่ชีหวานใจ เห็นได้ว่าแม่ชีใช้วิชชาธรรมกายควบคู่กับจิตวิทยา แนะนำวิธีแก้ไขปัญหาให้ผู้ที่มาปรึกษาเกิดสติปัญญา เปลี่ยนสถานการณ์ร้ายเป็นผลดี สร้างความเชื่อถือและศรัทธาได้รับการยอมรับอย่างสูงต่อมาได้รับการยกย่องให้เป็น “คุณแม่อาจารย์”

3. สามารถจัดตั้งองค์กรของตนเอง แม่ชีธรรมกายนำวิชชาธรรมกายไปบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งเป็นบทบาทสาธารณชนระหว่างวัดกับสังคมภายนอก การสอนธรรมะทำให้ได้รับการยกย่องภายในวัด วิชชาธรรมกายและการแก้โรคมีบทบาทเชื่อมโยงสาธารณชน สร้างศรัทธาจากประชาชน ทำให้มีผู้สนับสนุน ยกย่อง แตกต่างจากแม่ชีกลุ่มอื่น ๆ ต่อมาระดมทุนจัดตั้งองค์กรประสบผลสำเร็จ นอกจากจะสร้างองค์กรเป็นของตนเองแล้ว แม่ชีธรรมกายยังเป็นผู้บริหารสูงสุดอีกด้วย

แม่ชีรัมภาเป็นผู้ช่วยแม่ชีญาณี ศิริโวหาร ก่อตั้งสถาบันแม่ชีไทยเป็นครั้งแรกที่วัดบวรนิเวศน์วิหาร กรุงเทพฯ ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าสถาบันแม่ชีไทยรูปที่ 5 นอกจากนั้นยังได้รับการสนับสนุนจากคำแนะนำของสมเด็จพระสังฆราชฯ ให้เป็นประธานมูลนิธิแม่ชีไทยอีกตำแหน่ง ดำรงตำแหน่งสูงสุดในสถาบันแม่ชีไทยนาน 3 สมัย ซึ่งเป็นพื้นที่เฉพาะแม่ชีเท่านั้น ผู้บริหารสถาบันแม่ชีไทยมีนโยบายขจัดแม่ชีขอทานโดยการจัดทำสุทธิบรรณ หนังสือสวดมนตร์ และออกแบบการแต่งกาย เพื่อให้แม่ชีได้รับการยอมรับจากสถาบันสงฆ์ ทำให้แม่ชีได้รับการยอมรับมากขึ้น ปัจจุบันเป็นประธานมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย มีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินของแม่ชีไทย มีบทบาทสนับสนุนกิจกรรมของสถาบันโดยเผยแพร่กิจกรรมของในเว็บไซต์ของสถาบันแม่ชีไทยร่วมกับมหามกุฏวิทยาลัย นอกจากจะเป็นประธานมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทยแล้วยังสนับสนุนพัฒนาวัดห้วยเจริญธรรมอีกด้วย ตั้งแต่การซื้อที่ดิน สร้างโบสถ์ ศาลา โรงครัว กุฏิพระและแม่ชี น้ำ ไฟ และยังอบรม สอนธรรมมะให้ทั้งนักเรียนและผู้สนใจครั้งละไม่ต่ำกว่า 200 คน โดยรับภาระค่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม พร้อมกับแจกปัจจัยเป็นทุนการศึกษาให้นักเรียน นักศึกษาผู้เข้าอบรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นทั้งบทบาทสนับสนุนปัจจัยและบทบาทผู้เผยแพร่ธรรม ทำให้แม่ชีธรรมกายได้รับการยอมรับจากสาธารณชนสูง ผลจากการทำงานด้านสาธารณชนทำให้แม่ชีรัมภาได้รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีในวันวิสาขบูชาที่ผ่านมา

อาจารย์แม่ชีหวานใจก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้วที่ อ.จอมบึง จ.ราชบุรี เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ใน พ.ศ. 2526 เป็นหัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรม ก่อตั้งศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว (ศพอ.สก) อบรมทั้งเยาวชนและผู้สนใจแบบให้เปล่า กิจกรรมของศูนย์มีลูกศิษย์

ผู้ร่วมงานหลายร้อย ทั้งที่ทำงานราชการและเอกชนเป็นบุคลากร ทำงานให้กับศูนย์โดยที่ไม่มีค่าตอบแทน ด้วยความศรัทธาและความมุ่งมั่นในการทำงานพระศาสนาของแม่ชี มีอำนาจสูงสุดในการบริหารในพื้นที่ ๆ แยกจากพื้นที่ของสงฆ์ มีบทบาทผู้นำ ตั้งแต่การจัดซื้อที่ดินกว่า 100 ไร่ สร้างอาคาร ก่อตั้งมูลนิธิอาจารย์หวานใจ ชูกร ส่งเสริมการศึกษา ช่วยเหลือสาธารณกุศล อาจารย์แม่ชีหวานใจเป็นแม่ชีทันสมัย สามารถผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับหลักธรรม และมีวิธีจัดการที่เป็นระบบอย่างถูกกฎหมาย ทำเว็บไซต์ดวงแก้วเผยแพร่กิจกรรม และจัดทำนิตยสารดวงแก้ว ซึ่งเป็นหนังสือตอบปัญหาธรรมมะ ได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักรและเกียรติบัตร ในฐานะที่ทำคุณประโยชน์ต่อพระศาสนา จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมกับรับพระราชทานปริญญาคุรุศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการศึกษานอกระบบจากมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง และได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณจากสมาคมสตรีชาวพุทธ ในฐานะสตรีที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่พุทธศาสนาจากสำนักงานประถมศึกษา จ.สมุทรสาคร และในฐานะผู้ส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมให้แก่เยาวชน (*อัตชีวประวัติและผลงาน 72 ปี อาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร*, 2542, น. 9-11) ได้รับประกาศนียบัตรและเข็มทองเชิดชูเกียรติ จากกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2545 รับประกาศนียบัตรเชิดชูเกียรติดีเด่นในฐานะแม่ชีผู้อุทิศ ชีวิตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก นอกจากนั้นยังได้รับรางวัลในส่วนองค์กรด้วย ใน พ.ศ. 2539 มูลนิธิแม่ชีอาจารย์หวานใจ ชูกร ได้รับโล่เชิดชูเกียรติจากสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย ในฐานะต้นแบบศูนย์พระพุทธศาสนา

สถานภาพของแม่ชีมีประโยชน์ต่อการทำงานด้านสาธารณชน สามารถที่จะเข้าถึงแต่ละกลุ่มบุคคลได้ สนับสนุนศาสนาและสังคมในด้านการบริจาคปัจจัยจำนวนมากแก่พระสงฆ์ สนับสนุนการศึกษา ถวายคอมพิวเตอร์ ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน นักศึกษา หรือการบริจาคเพื่อสาธารณกุศล เช่น บริจาคอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้แก่โรงพยาบาลหลายแห่ง ผ้าห่ม ฯลฯ บทบาทแม่ชีที่ได้ธรรมะเชื่อมโยงระหว่างสงฆ์กับสาธารณชนได้ผลดี

4. ได้รับการสนับสนุนจากสงฆ์สองฝ่าย แม่ชีธรรมกายมีผลงานในด้านการเผยแพร่ธรรมสู่สาธารณชน ได้รับการยอมรับและยกย่องจากทั้งในและนอกวัด สร้างความศรัทธาไม่แตกต่างจากสงฆ์ มีความใกล้ชิดสงฆ์ทั้งธรรมยุตและมหานิกาย แม่ชีรัมภาเป็นผู้บริหารสถาบันแม่ชีไทยทำงานร่วมกับสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต และพระเถระผู้ใหญ่ก่อตั้งสถาบันแม่ชีไทย ใกล้ชิดกับสงฆ์ฝ่ายมหานิกายเพราะเป็นแม่ชีวัดปากน้ำ เจ้าอาวาสดำรงตำแหน่งเจ้าคณะหนเหนือฝ่ายมหานิกาย ส่วนอาจารย์แม่ชีหวานใจ จัดตั้งศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ซึ่งเป็นสาขาวัดปากน้ำ ขึ้นตรงต่อเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ได้รับรางวัลชนะเลิศ แม่ชีธรรมกายทั้งสองรูปสร้างองค์กร อยู่รอดได้ด้วยตนเอง และได้รับการยอมรับและยกย่อง สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองทั้งทางโลก

และทางธรรม คือ แก้ไขปัญหา ช่วยเหลือผู้อื่น และปฏิบัติภาวนาทำวิชชาเพื่อขัดเกลากิเลสตนเอง แตกต่างจากแม่ชีผู้บริหาร โรงครัวและศาลา ที่ตอบสนองความต้องการเพียงส่วนตัวทางโลกเท่านั้น

การแสวงหาสมดุลระหว่างทางโลกและทางธรรม

แม่ชีธรรมกายเป็นผู้บริหารทั้งในและนอกองค์กร แม่ชีรัมภานอกจากจะช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขปัญหาชีวิตแก่ผู้ที่มาที่วัดปากน้ำ ควบคุมดูแลแม่ชีธรรมกายแล้ว ยังมีบทบาทนอกองค์กรเป็นทั้งประธานสถาบันและประธานมูลนิธิแม่ชีไทย ออกกฎระเบียบ ดูแลความเป็นอยู่ของแม่ชีทั่วประเทศ สร้างความเชื่อถือ สนับสนุนปัจจัยทั้งที่สถาบันแม่ชีไทยมาตั้งแต่แรก ปัจจุบันเป็นประธานมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทยหาปัจจัยสร้างรัตนปราสาท สถานที่ดำเนินงานของแม่ชีไทย ที่ประชุมแม่ชีในอนาคต ช่วยพัฒนาวัดห้วยเจริญธรรม อาจารย์แม่ชีหวานใจดูแลศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว ให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาชีวิตแก่ลูกศิษย์ ที่สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้วในช่วงบ่าย เดินทางไปมาระหว่างวัดปากน้ำกับสวนแก้ว ต้นเดือนแนะนำปัญหาและนำสมาธิที่บ้านภาวนาสิทธิผลที่วัดปากน้ำ และเดินทางไปสงเคราะห์นอกวัด บริจาคแก่ผู้ประสบภัยหรือ โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น แม่ชีธรรมกายทั้งสองรูปสามารถจัดตั้งองค์กรได้อย่างอิสระ ระดมทุนมหาศาลจากผู้ที่ศรัทธาวิชชาธรรมกาย ความสามารถในการสร้างองค์กรและเป็นผู้บริหารสูงสุดทำให้แม่ชีธรรมกายมีอำนาจในการปกครองแม่ชีไทยทั่วประเทศ อีกทั้งการสงเคราะห์สาธารณชนหลายร้อยล้านบาทเป็นอำนาจและบารมีของแม่ชีธรรมกายทำให้ได้รับความเคารพยกย่องแตกต่างจากแม่ชีประเภทอื่น ๆ

ประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ

วิชชาธรรมกายทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และการมองโลก แม่ชีรัมภากล่าวว่า การได้เห็นดวงธรรม ทำใจให้ว่าง สงบ สบาย ปลอดโปร่ง อ่อนโยน แก้ปัญหาได้ “ ใจของเราเป็นพระแล้ว ระลึกถึงพระธรรมกายเสมอ แม้ว่าผู้อื่นต้องการฆ่าเรา ๆ ก็ไม่กล้าฆ่าเขา ต้องการนั่งธรรมมะเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเดียว ไม่คิดทำร้ายใคร” โลกทัศน์ที่มีต่อตนเองและผู้อื่นเปลี่ยนไป อาจารย์แม่ชีหวานใจรู้สึกว่าวิชชาธรรมกายคือความเมตตา พิจารณาคำสอนของพระพุทธองค์ว่า “มนุษย์หรือสัตว์ดิรัจฉานผู้ไม่เคยเป็นพ่อแม่พี่น้องกันไม่มี” มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นพี่น้องกับเพื่อนร่วมโลก “การเป็นมนุษย์ เทพ พรหม พระอยู่ที่ใจ ไม่มีหญิงไม่มีชาย ไม่มีเพศมีแต่คุณธรรม มนุษย์เกิดมาแล้วจึงต้องสร้างคุณธรรม”

การได้ดวงธรรมเป็นของลึกซึ้งเฉพาะตัว สามารถช่วยเหลือตนเองได้ก่อน เปลี่ยนความคิด และการมองโลกแบบเดิม ๆ มีความเอื้อเฟื้อเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ในสมัยหลวงพ่อสดมีแม่ชีชราพักอยู่ที่ศาลามากมาย เวลาเข้าห้องน้ำก็จะนั่งกระโถน ใส่ในหม้อถังเมล์แล้วหิ้วไปทิ้ง เดินช้าพอเห็นแม่ชีอายุมากเดินไม่ไหวก็ช่วยเทกระโถนให้ ต้องการช่วยเหลือคนมีความทุกข์ เป็นต้น ธรรมมะเป็นหลักที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้เกิดหิริ โอตัปปะ นอกจากจิตใจอ่อนโยนขึ้นแล้วยังรู้สึกกลัวบาป ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์ปุถุชนที่ยังมีกิเลสหนาก็มักจะทำบาป อกุศล ทำให้เกิดปัญหาตามมา วิชชาธรรมกายมีจุดมุ่งหมายในการสอนให้ผู้ปฏิบัติพ้นไปจากโลก ให้อยู่เหนือโลก หรืออย่างน้อยถ้ามีชีวิตอยู่ในโลก ก็ให้รู้เท่าทันโลก คือ ต้องไม่ทำร้ายตัวเองหรือทำร้ายผู้อื่น ช่วยเหลือใครได้ก็ช่วย แต่ถ้าช่วยเหลือไม่ได้ก็ไม่ทำร้ายจิตใจผู้อื่น เป้าหมายสูงสุดเพื่อความพ้นทุกข์จากวัฏฏะไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกทุกภพภูมิอีกต่อไปอีก โดยความหมายของธรรมกาย ก็เป็นธรรมมะเหมือนกับการปฏิบัติธรรมสายอื่น ๆ เช่น สายหลวงปู่มั่น เป็นต้น ต้องปฏิบัติให้ใจรวมเป็นหนึ่ง แต่การเห็นดวงธรรมขั้นต้นยังไม่ใช่ขั้นอริยะ เมื่อได้ธรรมกายแล้วก็ต้องทำความดีไปเรื่อย ๆ การทำดีแล้วยังต้องไม่ติดดีอีกด้วย

สังคมทั่วไปจะแยกโลกกับธรรมออกจากกัน แต่สำหรับแม่ชีธรรมกายทั้งสองรูปผสมผสานโลกกับธรรมในชีวิตประจำวัน มีความเชื่อว่าธรรมต้องอาศัยอยู่กับโลก โลกกับธรรมต้องอาศัยกันและกัน หากไม่มีโลก ธรรมก็อยู่ไม่ได้ ผู้เห็นธรรมกาย รู้ธรรมก็คือผู้รู้เห็นโลกตามความเป็นจริง เมื่อไม่มีโลกแล้วธรรมก็ไม่ทราบว่าจะตั้งอยู่อย่างไร โลกกับธรรมต่างอาศัยกันและกัน สมัยหลวงพ่อสดแม่ชีธรรมกายต้องทำวิชชาภายในโรงงานเวรละ 4 ชม นอกจากนั้น 5 โมงเย็นถึง 2 ทุ่ม หลวงพ่อยังสั่งให้แม่ชีธรรมกายออกจากโรงงานไปนั่งที่เต็นท์หน้าวัด วิชชาธรรมกายช่วยแก้ปัญหาและแก้โรคแก่ผู้ที่มาขอคำปรึกษากับหลวงพ่อซึ่งมีคนพายเรือมาที่วัดมากมาย วิธีการช่วยเหลือมีหลายประการ เช่น

1. แนะนำคนที่เดินทางผิดให้เดินทางถูก ผู้ที่มาปรึกษามักจะเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก แม่ชีธรรมกายมีหน้าที่ให้สติผู้อื่น เช่น รู้ว่าเขากำลังโกรธ ก็ห้ามไม่ให้โกรธ ธรรมกายเป็นของลึกซึ้ง รู้เฉพาะตัวเรา มีตัวบอก คือสติปัญญา มีธรรมกายก็คือมีสติ ปัญญา เปลี่ยนความโกรธเป็นเมตตา เช่น สามีไปมีภรรยาใหม่ แม่ชีหวานใจสอนภรรยา (หลวง)ว่า เป็นเรื่องของเวรกรรม สุดแล้วแต่เวรกรรมของใคร เพราะว่าเราไม่ได้พบกับเหตุการณ์นี้คนเดียว ยังมีคนอื่นที่ประสบปัญหานี้เช่นกัน เพื่อไม่ให้ขาดสติ ตามไปทำร้ายหรือตามฆ่าสามี และให้ยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ว่าเป็นความสุขของสามี พร้อมกับสอนให้เห็นสัจธรรมว่า “คนเราอยู่ไม่นานก็ต้องตายจากกันไป ให้ปรองดองกับสามี อยู่เพื่อลูก หรือพึ่งตัวเองให้ได้” เปลี่ยนการใช้ความรุนแรงเป็นการอดทน และ

รู้จักรอมชอม ให้อภัย ให้โอกาสในการแก้ปัญหาครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาละเอียดอ่อนที่ต้องอาศัยเวลา การใช้ธรรมะจึงเป็นหนทางแก้ไขปัญหาที่ได้ผลดี

2. อัดบุญให้ผู้ที่มาทำบุญ เมื่อทำความดีเป็นบุญๆนั้นก็มารวมที่ใจ กลายเป็นดวงบุญ ผู้ทำความชั่วก็จะเป็นดวงบาป ผู้ได้ธรรมมะจะสามารถตรวจดวงบุญและบาปได้ ผู้มีบุญหรือบาปมากจะแสดงออกมาเป็นรูปธรรม ถ้าดวงบุญน้อยก็จะประสบกับปัญหาต่าง ๆ การอัดบุญ ก็คือการแผ่เมตตา สอนให้มีสติโดยชี้ให้เห็นว่า จะเป็นคนยากดีมีจนแค่ไหน ก็กินแค่อิ่มเท่านั้น หากละโลกไปแล้วนำไปได้เพียงแต่บุญและบาปเท่านั้น ให้รักตัวเอง ช่วยเหลือตัวเองให้ได้ก่อน แม่ชีธรรมกายทำสมาธิในโรงงานทำวิชชาอัดบุญ ไปกลั่น แก้ และเปลี่ยนผังชีวิตผู้อื่นได้

แม่ชีธรรมกายทั้งสองรูปให้ความเห็นในเรื่องการปฏิบัติธรรมว่า การทำวิชชาในโรงงานทำวิชชาถือเป็นการปฏิบัติธรรมแบบปลีกวิเวก ต้องรวมใจให้เป็นสมาธิ ให้ใจหยุด เปรียบเหมือนการธุดงค์ทางจิต (จิตวิเวก) การธุดงค์แบบกายวิเวกเป็นอันตราย พระวินัยจึงห้ามภิกษุณีธุดงค์รูปเดียว แตกต่างจากพระสงฆ์ซึ่งสามารถธุดงค์และอยู่ในป่าได้ตามลำพัง การทำวิเวกทางจิตด้วยการภาวนาเป็นการหยุดใจเช่นกัน นอกจากการทำวิชชาแล้วจึงต้องช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาต่าง ๆ เป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับทางโลกในเรื่องการสงเคราะห์สาธารณชนทั้งด้านธรรมมะและวัตถุทาน หลักการทำงานของแม่ชีธรรมกายทั้งสองรูปจะแบ่งเวลาในแต่ละวัน ทำงานทั้งส่วนรวมและงานส่วนตัว กรณีแม่ชีรัมภาทำงานบริหารสถาบันแม่ชีไทยและควบคุมการนั่งสมาธิของแม่ชีธรรมกายในโรงงานทำวิชชา นอกจากนั้นยังต้องมีเวลาทำสมาธิส่วนตัวอีกด้วย โดยจะนั่งสมาธิในช่วงกลางคืนระหว่างเที่ยงคืนถึงตีสี่ในโรงงานทำวิชชากับแม่ชีธรรมกายซึ่งพื้นที่ส่วนตัว หลักการทำงานของอาจารย์แม่ชีหวานใจ เวลากลางวันจะทำงานช่วยเหลือสาธารณชน ช่วงเย็นจะทำวิชชาธรรมกาย นั่งสมาธิในโรงงานทำวิชชาที่สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้วหลายชั่วโมง แม่ชีธรรมกายเปรียบเสมือนหมอรักษาโรค การนั่งสมาธิเป็นวิธีการสลายความขัดแย้งในทางโลกที่ขัดแย้งกับการบรรลุธรรม

แม่ชีผู้บริหาร

แม่ชี 2 รูป คือ แม่ชีศรีสลับและแม่ชียุพิน เป็นแม่ชีที่บวชหลังจากหลวงพ่อสดมรณภาพแล้ว ไม่สามารถเข้าถึงธรรมกาย เน้นการศึกษา เป็นอาจารย์แม่ชีในวัดปากน้ำ ช่วยบุกเบิก ก่อตั้งและยังเป็นผู้บริหารมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย ซึ่งเป็นวิทยาลัยแม่ชีแห่งแรกของประเทศไทย อาจารย์แม่ชีศรีสลับบวชเพื่อต้องการศึกษาต่อ เริ่มบวช พ.ศ. 2520 ส่วนอาจารย์แม่ชียุพินบวชตามความต้องการของพ่อใน พ.ศ. 2521 ต้องการบวชเพียง 1 พรรษาเท่านั้น ทั้ง 2 รูป จบ ป.4 หลังจากบวช

เป็นแม่ชีโรงครัว ทำครัวพร้อมกับศึกษาทั้งปริยัติธรรมบาลีและปริยัติสามัญ จากเรื่องเล่าของแม่ชีผู้บริหาร จะเห็นได้ว่า แม่ชีต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับนโยบายวัด เนื่องจากเจ้าอาวาสต้องการให้แม่ชีทำงานช่วยเหลือวัดพร้อมกับการศึกษา อาจารย์แม่ชีศรีสลับและอาจารย์แม่ชียุพินจึงต้องทำตามนโยบายของเจ้าอาวาส ศึกษาธรรมและบาลีพร้อมกับทำครัวไปด้วย ได้เงินเดือนแรกเริ่มเพียง 5 บาท

อาจารย์แม่ชีทั้งสองรูปทำครัวด้วยความศรัทธา การทำครัวถือเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์อย่างหนึ่ง ทำให้ผู้ใหญ่รักใคร่ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในวัดได้อย่างสงบสุข บทบาทของแม่ชีโรงครัวไม่เพียงทำครัวเพื่อให้มีอาหารรับประทาน แต่ยังได้รับการศึกษาอีกด้วย การทำครัวเป็นการพึ่งพาอาศัยกันและกันของพระสงฆ์และแม่ชี เป็นกลไกทำให้อยู่รอด ครัวช่วยสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนแม่ชี งานครัวทำให้แม่ชีสามารถอยู่ในองค์กรได้ดี ทำให้เห็นได้ชัดว่า แม่ชีโรงครัวไม่ได้ทำงานครัวไปตามหน้าที่และบทบาทที่องค์กรสงฆ์กำหนดเท่านั้น แต่แม่ชียังสามารถตอบสนองความต้องการส่วนตัวได้ด้วย เป็นการต่อรองของแม่ชีในระยะที่เริ่มเข้ามาสู่องค์กรที่มีสงฆ์เป็นศูนย์กลาง ผู้ปกครองทั้งสงฆ์และชีเกิดความรักใคร่เอ็นดู มีโอกาสศึกษามากขึ้น การทำครัวจึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้บรรลุเป้าหมายในการศึกษาโดยไม่ขัดแย้งกับองค์กรวัด จากแรกเริ่มบวชจบเพียงประถมเท่านั้น ศึกษาได้ทั้งทางโลกและธรรม การศึกษาทำให้แม่ชีโรงครัวมีสถานภาพดีขึ้น

อาจารย์แม่ชีศรีสลับและอาจารย์แม่ชียุพินเรียนรู้จากประสบการณ์การบวชและปรับตัวให้เข้ากับกฎระเบียบของวัด เพื่อที่จะสามารถอยู่ภายในองค์กรวัดปากน้ำได้ การศึกษาปริยัติธรรมทำให้เปลี่ยนสถานภาพแม่ชีโรงครัวมาเป็นแม่ชีสอนธรรม อาจารย์แม่ชีศรีสลับจบบาลี บ.ศ. 4 ปริญาตรีจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง อาจารย์แม่ชียุพิน บ.ศ.7 ทั้งสองรูปได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์สอนธรรมภายในวัด อาจารย์แม่ชียุพินได้ต่อสู้ด้านการศึกษาปริยัติสามัญ เป็นแม่ชีรูปแรกที่ออกไปเรียนปริยัติสามัญนอกวัด จบปริญญาโทมหาวิทยาลัยมหิดล แม้ว่าการเป็นอาจารย์สอนธรรมภายในวัดปากน้ำ จะมีสถานภาพดีกว่าแม่ชีโรงครัวก็ตาม แต่ยังคงได้รับปัจจัยไม่มากนัก บทบาทแม่ชียังถูกจำกัดเพียงสอนธรรมศึกษาเท่านั้น ทำให้ต่อสู้ดิ้นรน (Struggle) ออกไปสอนปริยัติสามัญในสถาบันแม่ชีไทยปากท่อ อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี อันเป็นพื้นที่สาธารณะ ซึ่งหัวหน้าสถาบันแม่ชีไทยปากท่อ เปิดโอกาสโดยชักชวนให้แม่ชีที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นอาจารย์สอนนักเรียนธรรมจารินี การพัฒนาสถาบันแม่ชีไทยปากท่อ กลายเป็นบารมีและความภาคภูมิใจของอาจารย์แม่ชี เป็นผู้ช่วยสร้างองค์กรสาขาสถาบันแม่ชีไทยปากท่อจากพื้นที่ว่างเปล่า สร้างความเชื่อถือแก่บุคลทั่วไป

อาจารย์แม่ชีศรีสลับเดินทางไปเรียนปริญญาโทต่างประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนทุนจากเจ้าอาวาส ปริญญาโทมหาวิทยาลัยปูนา อินเดีย การศึกษาปริยัติสามัญเพิ่มพื้นที่ในการ

สอนนอกองค์กร นำความรู้และประสบการณ์ในวัดปากน้ำมาบริหารสถาบันแม่ชีไทยปากท่อ จนประสบความสำเร็จ การศึกษาในต่างประเทศเป็นการเปิดพื้นที่ความรู้ ปรับเปลี่ยนทัศคติ เป็นปัจจัยในการพัฒนาตัวตนที่สำคัญ เพิ่มบทบาทของแม่ชีมีการศึกษาก้าวสู่การเป็นผู้บริหารในที่สุด ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นทั้งอาจารย์และผู้บริหารมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย อันเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของแม่ชีไทยอีกด้วย มีสถานภาพเป็นที่ยกย่องและได้รับการอุปถัมภ์จากสาธารณชนเช่นกับแม่ชีธรรมกาย

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยอาศัยความร่วมมือของมหามกุฏราชวิทยาลัยและแม่ชี โครงสร้างการบริหารงานของมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยอยู่ภายใต้องค์กรสงฆ์ ขึ้นตรงต่อมหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศน์วิหาร องค์กรมุ่งยกระดับสถานภาพของแม่ชีและปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของแม่ชีผ่านทางการศึกษา นอกจากนี้ ยังสนับสนุน ส่งเสริมผู้หญิงในการเรียนธรรมะหรือหากเป็นไปได้คือเพิ่มจำนวนแม่ชีให้มากขึ้น ได้รับการสนับสนุนทั้งจากแม่ชีเอง องค์กรของสตรี และองค์กรสงฆ์ แต่ผู้ริเริ่ม ผู้บริหาร และผู้ที่มีบทบาทในการตัดสินใจคือแม่ชี อาจารย์แม่ชีศรีสลับ เป็นผู้บริหารวิชาการ ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานทั้งในและต่างประเทศ และได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรต่างประเทศหลายแห่ง

แม่ชีผู้บริหารนำความรู้ และประสบการณ์จากการบวชมาบริหารมหาวิทยาลัย จัดตารางการเรียน และการทำงานให้เข้ากับความเป็นอยู่ของนักศึกษา อาทิ เช่น การแบ่งเวรนักศึกษาทำครัว ไม่ตรงกับวันเรียน หรือการแบ่งเวรบิณฑบาต ทำน้ำปานะ ทำความสะอาด ฯลฯ การจัดเวลาการทำงานให้สอดคล้องกับการเรียน เพื่อให้เป็นสถานที่ตอบสนองแม่ชีเป็นศูนย์กลาง แตกต่างจากวัดปากน้ำซึ่งมีสงฆ์เป็นศูนย์กลาง จุดมุ่งหมายของการบริหารมิได้ส่งเสริมแค่เพียงแม่ชีให้มีการศึกษาเท่านั้น แต่ยังต้องการยกระดับแม่ชีให้มีการยอมรับแบบองค์รวมผ่านการศึกษา โดยมีกิจกรรมหลากหลาย อาทิ กิจกรรมอบรมธรรมมะสำหรับนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ ทหาร ประชาชน จัดการฝึกอาชีพแม่บ้าน ส่งเสริมอาชีพในชุมชนอีกด้วย

สถานภาพของแม่ชีผู้บริหาร แม้ว่าจะอยู่ภายใต้องค์กรสงฆ์ก็ตาม แต่แม่ชีก็ไม่ได้ถูกองค์กรสงฆ์ควบคุมแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด บทบาทของแม่ชีผู้บริหารเป็นผู้นำ เริ่มตั้งแต่การพัฒนาพื้นที่ สร้างอาคาร รับนักศึกษา การหาทุน และยังเป็นอาจารย์สอนอีกด้วย ติดต่อทั้งในและต่างประเทศ แม่ชีผู้บริหารยังนำเอาประสบการณ์ที่ได้รับการอบรมจากครอบครัว คือ คำสั่งสอนของพ่อแม่ให้ขยัน อดทน และนำเอาประสบการณ์จากโรงครัววัดปากน้ำ มาปรับใช้กับนักศึกษาภายในโรงครัววัดปากน้ำซึ่งแม่ชีมีบทบาทรอง ถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่เฉพาะตามหน้าที่ ทั้งทำงานวัดในขณะที่ต้องเรียนให้ประสบผลสำเร็จโดยที่ไม่ขัดแย้งกับองค์กร ทั้งนี้เพราะสงฆ์และแม่ชีต่างต้อง

พึ่งพิงกัน วัดอาศัยแรงงานแม่ชี ส่วนแม่ชีอาศัยวัดเป็นที่เรียนและปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนทำให้มหาวิทยาลัยแม่ชีเป็นพื้นที่ ๆ แม่ชีเป็นศูนย์กลาง

อุปสรรคของการก่อตั้งองค์กร

วิทยาลัยแม่ชีเปิดสอนหลักสูตรปริยัติธรรมเพียง 2 สาขาเท่านั้น คือ สาขาปรัชญาและศาสนา ซึ่งหลักสูตรปริยัติธรรม 2 สาขานั้นเปิดสอนในวิทยาลัยสงฆ์ทั่วประเทศเช่นกัน คือ มหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีวิทยาเขตทั่วประเทศ พระสงฆ์เป็นผู้สอน ค่าเล่าเรียนไม่มากนัก ปัจจุบันผู้นิยมเรียนที่วิทยาลัยแม่ชีน้อยกว่าวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งนี้เพราะสาขาที่เปิดสอนยังน้อย สอนเพียงวิชาธรรมมะ 2 สาขาซึ่งเป็นวิชาที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประกอบวิชาชีพในทางโลก จึงได้รับการยอมรับ ความเชื่อถือน้อยกว่ามหาวิทยาลัยของรัฐที่เปิดสอนวิชาหลากหลายสาขาสามารถนำไปประกอบอาชีพ เช่น กฎหมาย ธุรกิจ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ แม้ว่าวิทยาลัยแม่ชีจะมีทุนเรียนฟรีก็ตาม แต่นักศึกษามาสมัครเรียนน้อยกว่าที่คาดหวังไว้ ดังนั้นแม่ชีผู้บริหารจึงมีนโยบายยืดหยุ่น ไม่บังคับผู้ที่มาสมัครเรียนว่าต้องบวชเป็นแม่ชีเท่านั้น วิทยาลัยแม่ชี แบ่งนักศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ แม่ชี และอุบาสิกาไม่ปลงผม เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนและปฏิบัติธรรมตามความเหมาะสม นอกจากจำนวนศึกษาน้อยแล้ว นักศึกษายังไม่เป็นไปตามความคาดหวังของแม่ชีผู้บริหารอีกด้วย เนื่องจากไม่ชินกับกฎระเบียบ นักศึกษาส่วนหนึ่งศึกษาไม่จบหลักสูตร จำนวนที่จบรุ่นละไม่ถึง 20 คน จากที่รับมาปีละประมาณ 40 คน

แม้ว่าอาจารย์แม่ชีศรีสลับและอาจารย์แม่ชียุพินจะสามารถจัดตั้งสถาบันการศึกษาเป็นผู้บริหารไม่แตกต่างจากแม่ชีธรรมกาย แต่องค์กรของแม่ชีผู้บริหารได้รับการสนับสนุนน้อยต้องพึ่งพิงองค์กรสงฆ์ นับตั้งแต่พื้นที่มหาวิทยาลัยได้รับการบริจาค มหาวิทยาลัยต้องอาศัยการสนับสนุนจากหลายฝ่าย รับบริจาคทั้งทุนการศึกษา อาหาร และเครื่องสังฆทาน จากวัดปากน้ำ ทุนและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์จากต่างประเทศ รวมทั้งการบริจาคผ่านเว็บไซต์ นอกจากนั้น ยังต้องติดต่อขอความช่วยเหลือต่างประเทศอีกด้วย แม่ชีผู้บริหารมีอำนาจบริหารสูงสุดในวิทยาลัยแต่ก็ยังระลึกถึงบุญคุณ ทำงานด้วยความกตัญญูต่อหลวงพ่อสดและสมเด็จเจ้าอาวาสวัดปากน้ำองค์ปัจจุบัน รวมทั้งหัวหน้าแม่ชีที่ให้โอกาสศึกษาเล่าเรียน เป็นวิธีการประนีประนอมทำให้แม่ชีผู้บริหารมีสถานภาพดี ได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากสงฆ์

แม่ชีผู้บริหารมีส่วนสำคัญยิ่งต่อความเจริญรุ่งเรืองของศาสนา เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางศาสนา จัดให้มีเว็บไซต์เผยแพร่ผลงานร่วมกับสถาบันแม่ชีไทยและมหามกุฏราชวิทยาลัยอีกด้วย ผลงานเหล่านี้ช่วยสนับสนุนทำให้ภาพพจน์ของแม่ชี

ดีขึ้น เท่าที่ผ่านมา สังคมทั่วไปมักมองเห็นแต่บทบาทของพระสงฆ์ ไม่ได้มองเห็นบทบาทของแม่ชีมากนัก กิจกรรมของแม่ชีผู้บริหารจึงสนับสนุนทั้งการศึกษาและช่วยเหลือสังคม มีบทบาทการศึกษาแม่ชี ทำงานทั้งในมหาวิทยาลัยและชุมชนร่วมกับมหามกุฏราชวิทยาลัย ประสานงานกับต่างประเทศ ตอบสนองความต้องการในโลกนี้เท่านั้น ทำให้สถานภาพของแม่ชีผู้บริหารได้รับการยอมรับน้อยกว่าแม่ชีธรรมกาย

แม่ชีโรงครัว

แม่ชีโรงครัวเป็นกลุ่มแม่ชีที่ถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่ครัวที่เป็นพื้นที่ของผู้หญิง สะท้อนให้เห็นค่านิยมในการแบ่งงานระหว่างหญิงชาย แต่จากเรื่องเล่าของแม่ชีโรงครัว คือ แม่ชีวันเพ็ญและแม่ชีแก้วสุภา แสดงให้เห็นว่า แม่ชีเลือกที่จะเป็นแม่ชีโรงครัวเอง และยังให้คำอธิบายเกี่ยวกับการทำครัว แสดงให้เห็นถึงการต่อรองระหว่างแม่ชีในฐานะปัจเจกกับองค์กรสงฆ์ แม่ชีโรงครัวมีปริมาณมากที่สุดในวัด เป็นแรงงานที่สำคัญที่สุดของวัดปากน้ำมาตั้งแต่อดีต อาศัยการทำครัวเพื่อเป็นหนทางในการสร้างบุญ คือ ทานบารมี อันเป็นบุญสำคัญอย่างหนึ่งในบารมี 10 ประการ สถานภาพแม่ชีโรงครัวแสดงออกด้วยแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ

1. แนวคิดเรื่องศรัทธา (faith) แม่ชีโรงครัวไม่สามารถจะปฏิบัติธรรมได้ผล ดังเช่นแม่ชีธรรมกาย นอกจากนั้นยังศึกษาทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญน้อยกว่าแม่ชีผู้บริหาร มีศรัทธาในการทำงานอุทิศตนเพื่อวัดสูง มีหน้าที่ทำอาหารถวายพระสงฆ์ เนื่องจากไม่มีความรู้มากพอที่จะทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ ดังที่แม่ชีวันเพ็ญเลือกเป็นแม่ชีโรงครัวว่า สาเหตุที่บวชเนื่องจากความเจ็บป่วยและต้องการแก้บน แรก ๆ แม้ว่าจะยังไม่มีศรัทธาในการบวชมากนัก แต่ต่อมาก็ได้สัมผัสหลวงพ่อสดทำให้เกิดศรัทธา หลังจากนั้นจึงเน้นงานครัวว่ามีความสำคัญ พอใจในงานครัวว่าเป็นงานได้บุญกุศล เหตุการณ์สำคัญที่ 2 คือ การป่วยและเสียชีวิตของพ่อ ทำให้แม่ชีวันเพ็ญศรัทธาหลวงพ่อและมีศรัทธาในการบวช นำมาซึ่งการยอมรับในสถานภาพแม่ชีโรงครัวของตนเอง

แม่ชีวันเพ็ญเป็นแม่ชีโรงครัวที่พอใจในสถานภาพตลอดจนบทบาทของตนเอง ซึ่งมีที่มาจากการอบรมและปลูกฝังของครอบครัว ทำให้มีลักษณะหนักเอาเบาสู้ แต่ขณะเดียวกันก็ซึมซับความไม่เท่าเทียมกันทางเพศไปโดยไม่รู้ตัว นอกจากนี้ ครอบครัวยังมีการปลูกฝังเรื่องความศรัทธาและความเชื่อในเรื่องการทำบุญแบบต่าง ๆ ของพุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ การให้ทาน แต่ไม่มีการปลูกฝังในเรื่องเป้าหมายสูงสุดทางพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติวิปัสสนาเพื่อการพ้นทุกข์ และมองว่าการศึกษาไม่ได้ช่วยพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น แต่มองว่าการศึกษาเป็นเรื่องไกลตัวของคนอีกกลุ่มหนึ่งมากกว่า จึงไม่ได้ดิ้นรนเพื่อแสวงหา

ความรู้ให้มากกว่าเดิมมากนักทั้งในทางโลกและทางธรรม มีทัศนคติว่าการทำตามวินัยแม่ชีก็คือการสร้างบุญอย่างหนึ่งนั่นเอง มีลักษณะของการเป็นผู้ตาม อีกทั้งยังมีศรัทธามาก ดังนั้น จึงค่อนข้างเคร่งครัดกับกฎระเบียบทั้งที่ตัวเองตั้งขึ้นเพื่อให้เข้ากับกฎระเบียบของวัด

แม่ชีแก้วสุภามีความเชื่อเรื่องการบวชได้บุญกุศล ประเพณีในครอบครัวซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะว่า ก่อนทำงานหรือก่อนออกเรือนต้องบวชทุกคน คุณแม่และน้าสาวก็บวชในสมัยหลวงพ่อสด คุณแม่บวชกับหลวงพ่อสด 1 พรรษา ปัจจุบันบวชและจำพรรษาที่วัดใกล้บ้านเกิด น้าสาวเป็นแม่ชีธรรมกายที่ได้รับการเปลี่ยนชื่อจากหลวงพ่อ พักอยู่ในโรงงานทำวิชชา เมื่อเสียชีวิตแล้วร่างกายยังไม่เน่าเปื่อย ทำให้แม่ชีแก้วสุภามีความศรัทธาต่อการบวช พี่ชายได้พาไปบวชที่พนมพนาวาส อ.บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทรา หลังจบอภิธรรมต้องการศึกษาบาลีจึงย้ายมาอยู่วัดปากน้ำโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติให้คุณแม่พามาฝากเป็นแม่ชีครัวพิเศษ

ครอบครัวมีอิทธิพลสำคัญต่อทัศนคติของแม่ชีวันเพ็ญและแม่ชีแก้วสุภา การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่สนับสนุนลูกชายให้ศึกษาเล่าเรียน ส่วนลูกสาวเน้นบทบาทงานบ้านและการดูแลมากกว่าการศึกษา หลังบวชจึงยอมรับสถานภาพแม่ชีโรงครัว และไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาเท่ากับงานครัว แม่ชีโรงครัวเห็นว่าการทำครัวสนับสนุนวัดทำประโยชน์ส่วนรวม ส่วนการศึกษาปริยัติสามัญเป็นการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนและเอาเปรียบแม่ชีด้วยกันเอง แม่ชีวันเพ็ญให้ความหมายของการศึกษาว่าเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ ชื่อเสียงเกียรติยศ ความนับถือจากคนทั่วไป มีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับชีวิต ต้องการนิตยภัตรมากกว่า และเอาเปรียบทั้งที่อยู่นิตยภัตร และเวลาทำงานครัวก็น้อยกว่าแม่ชีโรงครัวที่ทำครัวเต็มเวลา เพื่อตอบแทนบุญคุณของวัดปากน้ำและหลวงพ่อสด หลังบวชแม่ชีวันเพ็ญศึกษาปริยัติธรรมเพียงธรรมศึกษา ตรี โท เอก เท่านั้น ไม่ศึกษาปริยัติสามัญนอกวัดเพิ่มเติม ส่วนแม่ชีแก้วสุภาเห็นว่าแม่ชีที่เรียนปริยัติสามัญในมหาวิทยาลัย เพื่อยกระดับตนเองให้ได้รับการยอมรับในสังคม แสวงหาผลประโยชน์จากพุทธศาสนา แตกต่างจากตนเองที่ต้องการบวชทำครัวและศึกษาธรรมเพื่อสะสมบุญบารมีในภพชาติหน้า ไม่บวชเพื่อเป็นนักพัฒนาสังคมเหมือนกับแม่ชีที่ศึกษาปริยัติสามัญเพื่อหวังความเจริญก้าวหน้า แสวงหาลาภยศ ชื่อเสียง ความมีหน้ามีตา จึงไม่ศึกษาในระดับปริญญาโท เอก หรือต่างประเทศ เน้นว่าแม่ชีควรเรียนปริยัติธรรมอย่างเดียว เพราะความรู้ปริยัติสามัญเป็นเรื่องภายนอกตัว ต่างกับความรู้ทางธรรมที่เป็นไปเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติธรรมอันนำไปสู่การพ้นทุกข์

2. ยอมรับความแตกต่างระหว่างหญิงชาย แม้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่าผู้หญิงผู้ชายมีโอกาสบรรลุธรรมเท่า ๆ กัน อย่างไรก็ตาม แม่ชีโรงครัวมีทัศนะเรื่องความเป็นหญิงต่ำต้อยกว่าชาย แม่ชีแก้วสุภามีความเชื่อว่าเพศหญิงเป็นเพศที่ต่ำต้อยกว่าเพศชาย ตามหลักคำสอนของศาสนาผู้ชาย คือ อุตมเพศ (เพศที่สูงสุด) ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก การเกิดเป็นผู้หญิงเพราะได้ทำผิด

ศีลข้อ 3 ในอดีตชาติ และผู้หญิงมีธรรมชาติอ่อนแอ ไม่หนักแน่น ชอบทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ มีความริษยา ขี้อิจฉา ทะเยอทะยาน อยากเป็นใหญ่ ทำให้สังคมไม่ยอมรับ

แนวคิดของศาสนาไม่แตกต่างจากแนวคิดปิตาธิปไตยในโลกของฆราวาส การแบ่งบทบาทตามเพศในครอบครัวและวัดคล้ายคลึงกัน หลังบวชพระสงฆ์ถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่สาธารณะ (Public) แม่ชีอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว (Private) แม่ชีที่บวชส่วนใหญ่มาจากสังคมเกษตรอีกทั้งมีการศึกษาไม่สูงนัก หลังบวชแล้วจึงพอใจที่จะเลือกเป็นแม่ชีโรงครัว เพราะคิดว่าการทำงานครัวได้บุญกุศล และไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษามากเท่ากับงานครัว ไม่สนใจการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเท่าเทียมกับสงฆ์ คิดว่าหากสะสมบุญมากพอก็จะได้เกิดเป็นชายในชาติหน้าหรือชาติต่อไป

3. สร้างสถานภาพต่างจากแม่ชีธรรมกายและแม่ชีผู้บริหาร แม่ชีโรงครัวเปรียบเทียบการทำครัวแตกต่างกับการปฏิบัติธรรมของแม่ชีธรรมกาย การได้ธรรมมะเป็นบุญสูงสุด แม่ชีธรรมกายมีบทบาทสาธารณชน สร้างองค์กร บริหารจัดการได้รับความยกย่องสูง นอกจากนั้น ยังนิยามตนเองว่ามีการศึกษาทั้งปริยัติธรรมน้อยกว่าแม่ชีผู้บริหาร ซึ่งเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยและมีบทบาทเป็นกรรมการในสถาบันแม่ชีไทยอีกด้วย แม่ชีแก้วสุภาเป็นแม่ชีโรงครัวที่ศึกษาธรรมและทำครัว ไม่ทำงานสังคม ชอบอยู่อย่างสงบ มีความเห็นว่าแม่ชียังไม่สามารถรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนดังสงฆ์ แม่ชีที่ทำงานได้ผลมีส่วนน้อย แม้ว่าแม่ชีจะศึกษาบาลีจบชั้นสูงสุดก็ตาม แต่เมื่อออกไปทำงานช่วยเหลือสังคม ส่วนแม่ชีผู้บริหารก็ยังมีบทบาทน้อย เช่น เป็นอาจารย์ก็ยังเป็นงานในวงแคบเท่านั้น ยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม เพราะแม่ชีไม่มีสถานภาพทางสังคม และยังมีแม่ชีจำนวนหนึ่งที่ออกไปยืนขอทานตามถนนหนทาง ทำให้ภาพพจน์ของแม่ชีเป็นไปในทางลบจึงไม่ร่วมงานกับแม่ชีที่สถาบันแม่ชีไทย พอใจการทำงานครัวและศึกษาธรรมเท่านั้น

การทำครัวเป็นงานอาศัยแรงกาย ปริมาณงานในแต่ละวันมาก งานหนัก ต้องมีความอดทนสูง นอกจากมีความศรัทธาแล้วแม่ชีโรงครัวก็ยังเน้นความกตัญญู ทำครัวเพื่อตอบแทนวัดอีกด้วย มีบทบาทการทำงานในฐานะผู้ตามและสนับสนุนความสำเร็จของสงฆ์และแม่ชีกลุ่มอื่น ๆ ไม่เพียงสนับสนุนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของบุคลากรในวัด แต่ยังทำอาหารเพื่อผู้ที่มาทำบุญด้วย แม่ชีโรงครัวให้ความหมายของการทำครัวว่าเป็นการปฏิบัติธรรม ฝึกฝนตนเอง ขัดเกลากิเลส สะสมบุญให้มากยิ่งขึ้น อุดมการณ์เพศนิยมภายใต้ระบบความเชื่อของศาสนาปิตาธิปไตยครอบงำทำให้ทำครัวโดยไม่มีข้อโต้แย้งว่าเป็นเรื่องของการกดขี่และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างแม่ชีกับสงฆ์

แม่ชีศาลา

แม่ชีศาลาแม้จะมีจำนวนน้อยกว่าแม่ชีโรงครัว แต่ส่วนใหญ่แม่ชีประเภทนี้มีให้เห็นแทบทุกวัด สอดคล้องกับภาพการทำงานรับใช้วัดของแม่ชี สังคมทั่วไปมักกล่าวถึงสถานภาพของแม่ชีไทยโดยรวมว่า แม่ชีได้ละบ้านเรือน ครอบครัว มาอยู่วัด ตราบเท่าที่ยังอยู่ในสถานสภาพของแม่ชี ภารกิจส่วนใหญ่จะปฏิบัติเพื่อพระภิกษุ เช่น การทำครัว การทำความสะอาด การรับใช้กิจของสงฆ์ในวัด ฯลฯ (ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์, 2543, น. 11) แม่ชีศาลา 2 รูป คือ แม่ชีมะลิและแม่ชีนิตยา มีจุดมุ่งหมายในการบวชเพื่อการศึกษา ทั้งสองรูปบวชโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติ แม่ชีมะลิมีพ่อและปู่บวชพระ แม่ชีนิตยามีพี่ชายเป็นอาจารย์สอนธรรมในวัดปากน้ำ รับรองการบวช พักอยู่ห้องเดียวกัน

งานศาลาจะไม่ยุ่งยากและหนักมากเหมือนกับงานครัว ซึ่งเป็นงานที่แบ่งแยกหน้าที่ชัดเจน (Fix) เช่นเดียวกันเวรนั่งสมาธิของแม่ชีธรรมกาย ซึ่งมีตารางเวรประจำแน่นอน ปลีกตัวออกไปทำงานอื่นไม่ได้ นอกจากนั้น การภาวนาไม่สามารถทำแทนกันได้อีกด้วย แต่งานศาลาเป็นงานเบากว่า การทำงานไม่เร่งรีบ และมักทำหลังจากงานครัว มีผู้ช่วยงานศาลาอื่น ๆ ทั้งที่เป็นฆราวาสหรือคนงานวัดมาช่วยแบ่งเบา รับผิดชอบงานตั้งแต่เช้าถึงบ่าย หากมีธุระก็สามารถมอบหมายงานให้แม่ชีรูปอื่นได้ สถานภาพของแม่ชีศาลา มาจากแนวคิด 3 ประการ คือ

1. ทำงานศาลาได้บุญเหมือนกัน แม่ชีศาลาให้ความหมายว่าการทำงานศาลาได้บุญกุศล แม้ว่าความสำคัญของงานจะแตกต่างจากแม่ชีธรรมกายและแม่ชีโรงครัว แม่ชีมะลิเริ่มแรกเป็นแม่ชีโรงครัว ได้นิตยภัตร 10 บาท เห็นว่าแม่ชีทำงานวัดได้บุญทุกอย่าง ไม่มีข้อเสีย แต่แม่ชีต้องมีความถนัดในงานที่จะทำด้วย นอกจากนั้น แม่ชีศาลายังนำเอาหลักธรรมและแนวคิดต่าง ๆ มาอธิบายบทบาท และให้ความหมายกับสิ่งที่ทำอีกด้วย เช่น แม่ชีมะลิให้คุณค่าการทำงานงานวัดว่าต่างกับงานทางโลก ทำงานวัดเป็นหนทางหนึ่งในการสร้างทานบารมี เพื่อสะสมบุญในโลกหน้า แตกต่างจากฆราวาสทำงานเพื่อต้องการแสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียง ครอบครัว และการประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่มีแก่นสาร แม่ชีนิตยาเห็นว่า การขวนขวายช่วยเหลือในวัด ปัดกวาด ทำความสะอาด หรือซักผ้าปูโต๊ะ ฯลฯ เป็นการเปิดโอกาสให้ตัวเองทำบุญมากกว่าการเป็นฆราวาสที่ทำบุญด้วยปัจจัยอย่างเดียว

2. มีบทบาทสนับสนุนวัดและสงฆ์ พระสงฆ์มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนและเผยแพร่ธรรม แม่ชีวัดปากน้ำต่างจากพระสงฆ์ที่ต้องทำงานควบคู่กับการเรียนและปฏิบัติธรรม โดยแบ่งงานออกเป็น 2 อย่าง คืองานส่วนรวมกับงานส่วนตัว แม่ชีมะลิเห็นว่ากองทัพเดินด้วยท้อง แม่ชีโรงครัวจึงต้องทำครัวเพื่อปากท้อง ถ้าพระสงฆ์วัดปากน้ำออกไปบิณฑบาตจะเป็นภาระแก่ฆราวาส ญาติ

โยมแถวนี้จะมาใส่บาตรไม่หมด ดังนั้น หลวงพ่อสดจึงสร้างโรงครัวขึ้น วัดปากน้ำต้องการแรงงานจากแม่ชีที่มีกำลัง เพื่อสนับสนุนให้ทุกคนในวัดมีที่อยู่ที่กิน แม่ชีนิตยาไม่เห็นดวงธรรมที่หลวงพ่อสอนไว้ จึงไม่ใฝ่ฝันเป็นแม่ชีธรรมกายที่มีหน้าที่ในโรงงานทำวิชชาอย่างเดียว แม้ว่าจะมีบทบาทน้อย แต่คิดว่าการทำงานให้วัดได้บุญมากกว่าเป็นฆราวาส

แม่ชีศาลามีวิธีการสร้างสถานภาพของตนเอง ให้ความหมายตนเองแตกต่างจากแม่ชีธรรมกายและแม่ชีโรงครัว บุญต่างจากการทำครัวและการนั่งสมาธิของแม่ชีธรรมกาย การนั่งสมาธิช่วยเหลือผู้อื่นได้บุญมากที่สุด แม่ชีธรรมกายจึงเป็นแม่ชีที่มีบุญมากที่สุด ผู้หญิงเมื่อบวชแล้วก็ยังหนีไม่พ้นครัว แม่ชีโรงครัวต้องทำอาหาร และอาหารที่ถวายสงฆ์ไม่ใช่มีเพียงอาหารสำเร็จรูป ใส่ถุงแล้วแค่เพียงแกะออกใส่จานเท่านั้น แต่มีทุกอย่าง ตั้งแต่ข้าวสาร ผักสด เนื้อสัตว์และผลไม้ เป็นหน้าที่ของแม่ชีโรงครัว อาหารในโรงครัวก็คืออาหารบิณฑบาตของพระที่ญาติโยมมาทำบุญ “ปากต้องอยู่กับท้อง ผู้หญิงกับครัวจึงเป็นของคู่กัน” อาหารที่ทำบุญมาจากปัจจัยของผู้มีศรัทธาบริจาคไว้ที่แผนกประชาสัมพันธ์ เป็นหน้าที่ของแม่ชีโรงครัวต้องทำอาหาร และจัดเรียงให้สวยงาม” แม่ชีนิตยาให้ความเห็นว่า เป็นหน้าที่ของแม่ชีที่จะต้องจัดทำให้มีรสชาติดี ทั้ง ๆ ที่หลักการปฏิบัติแล้วแม่ชีก็เป็นอนาคาริก พักอาศัยอยู่ในวัด รูปแบบก็คือนักบวชที่มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมไม่แตกต่างจากสงฆ์ แต่ต้องช่วยงานวัดตามความถนัด

แม่ชีศาลานำเอาหลักคำสอนทางศาสนามาอธิบายและรองรับบทบาทการทำงานของตนเองว่า การเรียนธรรมในโรงเรียนได้ผลประโยชน์น้อย ประโยชน์ได้เพียงเฉพาะแก่ตัวเองตามหลักธรรมที่ว่า บำเพ็ญอัตตะประโยชน์ การเรียนจึงเป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคลเท่านั้น แต่งานศาลาเป็นงานกองเสบียงของหลวงพ่อสดในด้านการสนับสนุนวัด ทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น บำเพ็ญปรัตถะประโยชน์ แม่ชีต้องทำทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น จึงเลือกที่จะทำงานแผนกศาลาบริการเรื่องอาหาร น้ำดื่ม อำนวยความสะดวก ภายในศาลา “สด” ซึ่งเป็นงานที่องค์กรคาดหวังให้แม่ชีทำและเป็นงานที่ได้บุญเช่นกับแม่ชีประเภทอื่น ส่งผลให้แม่ชีมีที่อยู่ มีอาหารรับประทาน ทำประโยชน์กับองค์กรเพื่อตอบแทนบุญคุณวัด

3. มีสถานภาพยืดหยุ่นสวมบทบาทได้หลากหลาย งานศาลาไม่ยุ่งยาก มีผู้ช่วยนอกจากจะได้บุญแล้วยังได้เรียนปริยัติธรรมและสามัญ หรืออาจเรียนทั้ง 2 อย่าง แม่ชีมะลิเริ่มบวชมีความรู้เพียงชั้นประถม 4 หลังบวชศึกษาต่อจนจบปริญญาตรีและบาลีศึกษา 5 เปลี่ยนสถานภาพเป็นแม่ชีอาจารย์สอนธรรม ส่วนแม่ชีนิตยาเรียนปริยัติสามัญ ปริญญาตรีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช บทบาทศาลาทำให้ตอบสนองทั้งงานส่วนตัวและส่วนรวม นอกจากจะทำงานในวัดแล้วแม่ชีศาลายังสามารถบำเพ็ญประโยชน์อื่น ๆ นอกวัดตอบสนองความต้องการ เช่น สอนหนังสือ หรือทำงานอย่างอื่นได้ด้วย แม่ชีมะลิได้รับแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์สอนธรรมภายในวัด

พร้อมกับเป็นอาจารย์สอนปริยัติสามัญที่สถาบันแม่ชีไทยปากท่อ และมีรายได้จากการสวดศพและเดินทางไปเยี่ยมหลวงพ่อที่ร้อยเอ็ดเสมอ แม่ชีนิตยาช่วยงานในคลินิกทุกวันพุธที่ชั้นล่างตึกอนาลัย แม่ชีศาลาพอใจกับการทำงานส่วนรวมในวัดและงานส่วนตัวมากกว่า จึงไม่ทำงานในสถาบันแม่ชีไทย

สถานภาพของแม่ชีศาลา แม้ว่าจะมีความสำคัญน้อยกว่าแม่ชีกลุ่มอื่น ๆ แต่ลักษณะงานที่ทำสามารถดำรงบทบาทหลากหลาย มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับแม่ชีด้วยกัน ทำงานด้วยความสบายใจมากที่สุด แผนกศาลาเป็นงานที่ไม่ต้องอาศัยฝีมือเฉพาะ วัดสามารถหาผู้ทำหน้าที่แทนได้ง่าย ดังนั้น แม่ชีมะลิจึงลาออกจากการเป็นอาจารย์และแผนกศาลาเพื่อไปดูแลหลวงพ่อซึ่งชราภาพที่ จ.ร้อยเอ็ด ส่วนแม่ชีนิตยาลาสิกขาใน พ.ศ. 2551 เพื่อเรียนต่อในวิทยาลัยพยาบาล การเป็นแม่ชีศาลาพร้อมกับการศึกษาไปด้วยจนจบปริญญาตรี มีความรู้ ทำให้สามารถออกไปเผชิญกับโลกภายนอกได้ และยังเรียนเพิ่มเติมในระดับที่สูงขึ้น วัดจึงเป็นสถานที่ช่วยให้เด็กผู้หญิงศึกษาเล่าเรียนทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญ

สถาบันแม่ชีกับการต่อรองความหมาย

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธบริษัททั้งสี่ สิ่งหนึ่งซึ่งแลเห็นได้ในความไม่สมดุลของความสัมพันธ์ด้านหนึ่งคือการให้น้ำหนักแก่พระสงฆ์มากกว่าฆราวาส อีกด้านหนึ่งคือการให้น้ำหนักแก่ชายมากกว่าหญิง ความไม่สมดุลประการแรกนั้น ทำให้พุทธศาสนาแบบเถรวาทโดยรวมถูกเรียกว่า Monastic Buddhism หรือพุทธศาสนาแบบที่มีวัดหรือพระเป็นศูนย์กลาง การให้น้ำหนักหรือบทบาทสำคัญแก่พระ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าธรรมะเป็นเรื่องของพระสงฆ์ จะปฏิบัติธรรมก็ต้องเข้าวัด ส่วนฆราวาสเพียงแค่ทำบุญถวายพระก็พอ และเข้าใจว่าพุทธศาสนานั้นเป็นของพระสงฆ์หรือเป็นหน้าที่ที่พระสงฆ์ต้องดูแลรักษาเท่านั้น มิใช่หน้าที่ของฆราวาส แต่เมื่อมาถึงการปฏิบัติธรรมในขั้นศีลและภาวนา โอกาสของผู้หญิงก็ลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด มีเพียงสถานภาพการครองชีวิตแบบแม่ชีเท่านั้นที่เป็นเครื่องรองรับสนับสนุน

แม่ชีประทิน ขวัญอ่อน ประธานสถาบันแม่ชีไทย กล่าวว่า แม่ชีมีมานานแล้ว จะอยู่ตามวัดต่าง ๆ ช่วยกิจธุระของสงฆ์ โดยปัจจุบันมีแม่ชีกว่า 10,000 รูปทั่วประเทศ แต่สถานภาพของแม่ชีไทยยังไม่ชัดเจน สถานภาพของแม่ชีไทยจะชัดเจนขึ้นถ้ามีกฎหมายคุ้มครอง สถาบันแม่ชีไทยเคยมีการร่าง พ.ร.บ. แม่ชีไทยส่งไปที่กรมการศาสนาแล้ว แต่ได้รับคำตอบมาว่าไม่สามารถออกกฎหมายได้ ด้วยเหตุผลสำคัญคือ พุทธบัญญัติไม่มีแม่ชี อย่างไรก็ตาม ประธานสถาบันแม่ชีไทยหาช่องทางให้แม่ชีมีกฎหมายคุ้มครอง (พระปุณณะ ขนฺติพโล, 2550) การยกแม่ชีให้มีสถานภาพเป็น

นักบวชจะเอื้อให้แม่ชีได้รับความอุปถัมภ์บำรุงจากสังคมตามประเพณีที่นิยมเจือจุนนักบวช ทำให้แม่ชีมีเวลาศึกษาและปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่

การเรียกร้องสิทธิของแม่ชี

การบวชแม่ชีเป็นการปิดโอกาสให้แก่ผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้นกว่าเป็นฆราวาส แต่การที่แม่ชีไม่มีสถานภาพนักบวช ทำให้การพัฒนาแม่ชีในด้านต่าง ๆ เป็นไปได้ยาก เพราะขาดสิทธิที่จะได้รับการสนับสนุนจากกรมศาสนาดังสงฆ์ แม่ชีวัดปากน้ำที่เรียกร้องสิทธิและสถานภาพของแม่ชี มี 3 กลุ่ม คือ แม่ชีธรรมกาย แม่ชีผู้บริหาร และแม่ชีศาลา

แม่ชีรัมภาต้องการให้แม่ชีได้รับการยอมรับจากสังคม ก่อตั้งสถาบันแม่ชีไทย หลังจากได้รับเลือกให้เป็นประธานสถาบันแม่ชีไทยรูปที่ 5 ได้จัดทำสุทธิบรรณแม่ชี มีนโยบายขจัดแม่ชีขอทานออกไป ปัจจุบันแม่ชีที่เป็นสมาชิกของสถาบันมีประมาณ 4,000 รูป ไม่เป็นสมาชิกของสถาบันประมาณ 41,000 รูป ในฐานะประธานมูลนิธิสถาบันฯ แม่ชีรัมภามักจัดกิจกรรมให้แม่ชีทำประโยชน์สังคม เช่น สอนหนังสือ อบรมธรรมมะ เป็นต้น เพื่อชี้ให้เห็นว่าแม่ชีเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม นอกจากนั้น ยังรวบรวมเอกสารเสนอรัฐมนตรีเพื่อผลักดันให้แม่ชีมีสถานภาพเป็นนักบวชตามกฎหมายอีกด้วย อาจารย์แม่ชีหวานใจตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว บำเพ็ญประโยชน์สังคม นโยบายของการทำงานเน้นบทบาทของแม่ชีในการเป็นผู้ให้ทั้งธรรมมะและการสงเคราะห์ชุมชนดังสงฆ์ ทำให้แม่ชีเป็นที่ยอมรับในสังคมมากขึ้น

แม่ชีผู้บริหาร เห็นว่าการปฏิบัติธรรมของผู้หญิงบวชชีถาวร ไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งปัจจัย ความเป็นอยู่และการศึกษา อีกทั้งยังไม่ได้รับการเอื้อเฟื้อเหลียวแลจากสังคม แม้ว่าแม่ชีจะไม่มีสถานภาพนักบวช แต่ปัจจุบันแม่ชีก็ทำประโยชน์เพื่อสังคม เช่น ทำงานที่วิทยาลัยแม่ชี อาจารย์แม่ชีผู้บริหารมหาวิทยาลัยแม่ชีได้ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เสนอร่าง พ.ร.บ. คณะแม่ชีเพื่อรับรองสถานภาพแม่ชีให้เป็นนักบวชในพุทธศาสนา แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณา อาจารย์แม่ชียุพินเห็นว่า แม้ว่าหลักพระวินัย แม่ชีไม่สามารถทำสังฆกรรมได้ เช่น สร้างวัด สวดปาฏิโมกข์ แต่หากพิจารณาวิถีชีวิตของแม่ชีแล้ว แม่ชีก็คือนักบวชไม่แตกต่างจากสงฆ์ ส่วนที่แตกต่างจากสงฆ์คืออายุที่เริ่มบวช แม่ชีบวชเมื่ออายุมากแล้ว ภาพของแม่ชีส่วนมากมักบวชเพื่อทำงานรับใช้ ปัดกวาด และทำครัวเท่านั้น นอกจากนั้น แม่ชียังไม่สนใจการเรียนปริยัติธรรมอีกด้วย เมื่ออยู่รวมกันมักก่อปัญหา เช่น ทะเลาะวิวาทกัน เป็นสิ่งที่ทำอยู่ในแม่ชีกลุ่มเล็ก ๆ แต่จะขยายวงกว้างรวมไปถึงสังคม แม่ชีจึงถูกมองว่า เป็นผู้มีปัญหาจากครอบครัว อาจารย์แม่ชีผู้บริหารต้องการให้แม่ชีได้รับการศึกษามากขึ้น เพื่อแก้ไขภาพพจน์ของแม่ชีให้ดีขึ้น

แม่ชีศาลาสนใจสถานภาพแม่ชี แม่ชีมะลิได้เรียกร้องสิทธิที่สถาบันแม่ชีไทย เพื่อให้แม่ชีมีสถานภาพนักบวช แม้ว่าจะเรียกร้องสถานภาพไม่ได้ผล แต่ก็พอใจสถานภาพแม่ชีในลักษณะ “ครึ่งบกครึ่งน้ำ” ที่มิใช่ทั้งฆราวาสและนักบวช ทำให้แม่ชีปรับตัวง่ายกว่าการเป็นภิกษุณี ก็มีความยืดหยุ่น อยู่ได้ทั้งที่วัดและบ้าน ถือครองทรัพย์สินได้ แม่ชีนิตยามีความเห็นว่า แม่ชีสามารถสืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ มีความสำคัญต่อศาสนา เรียนธรรม นั่งสมาธิภาวนาและบรรลุธรรมได้ แต่ปัจจุบันนี้บทบาทของแม่ชีที่ศึกษาปริยัติยังน้อย แม้ว่าจำนวนแม่ชีจะเรียนมากขึ้น แม่ชีไม่ได้อยู่วัดเปล่า ๆ บางรูปทำงานสังคมสงเคราะห์ ออกรายการวิทยุ เป็นวิทยากรบวชอบรมภาคฤดูร้อน ทำงานเพื่อสังคมเช่นสงฆ์ ส่วนแม่ชีโรงครัวมีความเห็นว่า การเกิดเป็นผู้หญิงเพราะทำผิดศีลข้อ 3 ในอดีตชาติ สถานภาพแม่ชีเป็นเพศที่สองในพระศาสนา จึงไม่สนใจที่จะเรียกร้องสถานภาพของแม่ชีให้เป็นนักบวชเหมือนกับสงฆ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ในหลักพุทธศาสนา ผลจากอุดมการณ์เพศนิยมในศาสนาและการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว ทำให้คิดว่าหากแม่ชีสะสมบุญมากพอก็จะได้เกิดเป็นชายในชาติหน้าหรือชาติต่อไป

ตารางที่ 6.2

เปรียบเทียบสถานภาพแม่ชีทั้ง 3 กลุ่ม

แม่ชี	ชื่อ	สาเหตุที่บวช	หน้าที่	สถานภาพ	ผลงาน
ธรรมกาย	รัมภา	1. ศรัทธา 2. ญาติชักชวน	1. ทำวิชชา 2. แก้โรค 3. ทำพระของขวัญ 4. บทบาทสาธารณชน	1. เทียบเท่าสงฆ์ไม่ต้องทำครัว 2. ได้รับการยอมรับสูงสุด	1. ตั้งสถาบันแม่ชีไทย 2. หัวหน้าสถาบันและมูลนิธิแม่ชีไทย 3. ควบคุมแม่ชีธรรมกาย 4. พัฒนาวัดห้วยเจริญธรรม 5. ได้รับเสมาทองคำ
	หวานใจ	1. สะเทือนใจกับความตาย 2. ศรัทธา			1. ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้วและมูลนิธิ อ.แม่ชีหวานใจ ชุกร 2. พิมพ์หนังสือธรรมะและเว็บไซต์ 3. ตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว 4. ส่งเสริมโครงการธรรมศึกษาสนามหลวง 5. รับปริญญาครุศาสตรบัณฑิต
ผู้บริหาร	ศรีสลับ	ต้องการฝึกฝนตนเอง		1. ผู้บริหารวิทยาลัยแม่ชี 2. ได้รับการยอมรับรองจากแม่ชีธรรมกาย	1. บุกเบิกสถาบันแม่ชีไทยปากท่อ 2. ก่อตั้งมหาปชาบดีเถรีรีวิทยาลัย
	ยุพิน	ตามความต้องการของพ่อเป็นประเพณี			
โรงครัว	วันเพ็ญ	แก้บน	1. ทำน้ำปานะ 2. ปอก และจัดเรียงผลไม้	1. สนับสนุนพระสงฆ์ 2. ได้รับการยอมรับน้อยกว่าแม่ชีธรรมกายและผู้บริหาร	ไม่มีบทบาทและผลงานชัดเจนนอกจากหน้าที่ ประจำและการทำบุญต่าง ๆ เช่น ทำบุญบริจาคค่าภัตตาหารและอุทิศร่างกาย ซื้อผลไม้ และช่วยเหลือการศึกษาแม่ชี
	แก้ว สุภา	ตามประเพณีของครอบครัว	1. ทำครัวพิเศษ 2. ส่งสำรับอาหาร		ไม่มีบทบาทและผลงานชัดเจนนอกจากหน้าที่ ประจำ
แม่ชีศาลา	มะลิ	ศรัทธาและเบื่องาน	1. สอนธรรม 2. ทำงานศาลา	1. สนับสนุนพระสงฆ์ 2. ได้รับการยอมรับน้อยที่สุด	1. สอนธรรมศึกษาแม่ชี 2. ทำงานศาลา
	นิตยา	ศรัทธา	1. ซักผ้าปูโต๊ะ 2. เป็นผู้ช่วยพยาบาล		ไม่มีผลงานชัดเจน นอกจากผลงานแม่ชีศาลา และอาจทำงานอื่นเพิ่ม เช่น ทำงานห้องพยาบาล

เมื่อเปรียบเทียบสถานภาพของแม่ชีทุกกลุ่ม แม่ชี 2 กลุ่ม คือ แม่ชีธรรมกายและแม่ชีผู้บริหารจะมีสถานภาพผู้นำ สามารถจัดตั้งองค์กรด้วยตนเองและเป็นผู้บริหาร แม่ชีธรรมกายนำวิชชาธรรมกายมาช่วยเหลือคนทั่วไป ได้รับการยอมรับสูงสุด ที่มีผู้นิมนต์ให้ไปทำวิชชา เดินทางต่างประเทศบ่อยที่สุด เช่น ไปวัดปากน้ำสาขาญี่ปุ่น อินเดีย อังกฤษ อเมริกา แม่ชีผู้บริหารมีสถานภาพของแม่ชีผู้ศึกษาปริยัติธรรมและปริยัติสามัญ เป็นผู้บริหารวิทยาลัย อาจารย์แม่ชีศรีสลับและอาจารย์แม่ชียุพินเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย ได้รับการสนับสนุนจากทั้งในและต่างประเทศ เดินทางไปประชุมศากยธิดาทุก 2 ปี ได้รับการยอมรับน้อยกว่าแม่ชีธรรมกาย

สถานภาพของแม่ชีโรงครัวและศาลาเป็นเพียงบทบาทของผู้สนับสนุน และอยู่เบื้องหลังความสำเร็จขององค์กร และแม่ชีประเภทอื่น ๆ ภูมิหลังทางการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวมีส่วนสำคัญกับเลือกตำแหน่งหน้าที่ของแม่ชีประเภทนี้ แม่ชีศาลามีความยืดหยุ่นในการทำงาน หากไม่ต้องการศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมก็สามารถลาสิกขาได้ ไม่มีบทบาทการทำงานสาธารณชนในสถาบันแม่ชีไทย แต่ชอบทำงานบำเพ็ญประโยชน์อื่น ๆ ส่วนแม่ชีโรงครัวเห็นว่า การทำครัวเป็นเรื่องขัดเกลาจิตใจ สร้างบุญบารมี แม่ชีควรอยู่ภายใต้การปกครองของสงฆ์ เพื่อรองรับบทบาทของตัวเองว่าการทำงานครัวเป็นเรื่องของการแบ่งงานกันทำ และตอกย้ำความไม่เท่าเทียมกันทางเพศที่มีอยู่แล้ว ไม่สนใจเรียกร้องสถานภาพแม่ชี แต่เน้นเรื่องการทำงานหนักในชาตินี้เพื่อสะสมบุญไปเกิดเป็นชายชาติหน้า ทั้งแม่ชีโรงครัวและศาลาเน้นการทำงานเพื่อสะสมบุญและศึกษา ดังนั้น จึงไม่ทำงานที่สถาบันแม่ชีไทยและไม่เดินทางไปต่างประเทศ

จะเห็นได้ว่า แม่ชีที่สามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตนเองจากแม่ชีที่มีสถานภาพเพียงผู้สนับสนุนเป็นแม่ชีผู้นำได้นั้น หากไม่ปฏิบัติธรรมจนประสบความสำเร็จได้วิชชาธรรมกายแล้ว ก็ต้องศึกษาทั้งปริยัติธรรมและสามัญเพิ่มเติมเช่นกับแม่ชีผู้บริหาร เนื่องจากการศึกษาเป็นหนทางสำคัญที่จะช่วยเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากแม่ชีโรงครัวไปเป็นแม่ชีสอนธรรมได้ และการเป็นแม่ชีอาจารย์ในมหาวิทยาลัยก็จะช่วยยกและสร้างสถานภาพของแม่ชีให้ดีขึ้น แม่ชีที่เปลี่ยนสถานภาพจากแม่ชีโรงครัวเป็นแม่ชีกลุ่มอื่น จะต้องมีแนวคิดในที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพตนเองด้วย กรณีของแม่ชีโรงครัวและศาลาหากต้องการที่จะพัฒนาเปลี่ยนเป็นแม่ชีประเภทอื่นก็อาจทำได้ แต่เนื่องจากแม่ชีบางรูปยังคงมีแนวคิดว่าผู้หญิงควรพอใจหน้าหน้าที่ของตนเอง และการทำงานให้วัดแบบไหนก็ได้บุญ พอใจกับสถานภาพที่ได้รับจึงไม่คิดจะเปลี่ยนแปลงสถานภาพ

เรื่องเล่าตัวเอง

งานวิจัยเรื่องสถานภาพของแม่ชี เป็นการศึกษาโดยมีประสบการณ์ของผู้วิจัยซึ่งเป็นประสบการณ์ร่วมกับแม่ชีทั้ง 3 กลุ่ม เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาด้วย ดิฉันขอเรื่องเล่าตัวเอง โดยย้อนกลับไปในอดีตก่อนบวชจนถึงปัจจุบัน เชื่อมโยงให้เห็นการเรียนรู้และการแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับกรณีศึกษา โดยนัยนี้ ผู้ศึกษากับสิ่งที่ศึกษาจึงไม่สามารถแยกขาดออกจากกันได้ และทำให้เกิดการสะท้อนซึ่งกันและกันระหว่างผู้ศึกษาและสิ่งที่ตัวเองศึกษาตลอดเวลาด้วย อันเป็นการศึกษาที่สำคัญของกระบวนการศึกษาแนวสตรีนิยม เพื่อให้เห็นสถานภาพของผู้วิจัยที่แตกต่างไปจากแม่ชีทุกกลุ่มที่สัมภาษณ์

ครอบครัวของดิฉันเป็นครอบครัวจีน พ่ออพยพมาจากประเทศจีน แม่เป็นลูกครึ่งจีน-ไทย อาชีพขายส่งอาหารสดและแห้งที่ จ.นครสวรรค์ พ่อแม่มีศรัทธาในศาสนา ชอบทำบุญไหว้พระสม่ำเสมอ อนุญาตให้ลูกชายบวชเป็นประเพณีด้วย พ่อแม่สนับสนุนให้ลูก ๆ มีการศึกษา ดิฉันมีพี่น้อง 7 คน เป็นคนที่ 3 มีพี่สาว 2 คน พี่สาวคนโตแต่งงาน ประกอบธุรกิจส่วนตัว คนที่ 2 จบปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดิฉันจบปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะบริหารธุรกิจ น้องสาว 2 คน จบมหาวิทยาลัยรามคำแหงและวิทยาลัยพยาบาล น้องชายคนสุดท้องจบปริญญาเอกวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมที่อเมริกา ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ก่อนบวชดิฉันทำงานที่กรุงเทพฯ ได้พบกับแม่ชีวัดปากน้ำอายุประมาณ 35 ปี จบศิลปะจากวิทยาลัยเพาะช่าง กรุงเทพฯ แต่ย้ายไปจำพรรษาที่วัดต่างจังหวัด ได้ ปฏิบัติธรรมตามคำชวนของแม่ชีในวันหยุดเทศกาล และวันหยุดสุดสัปดาห์ถ้ามีเวลาว่างจะไปเยี่ยม ชอบคุยกับแม่ชี เราสนิทกันพอสมควร แต่ดิฉันก็ไม่เคยนึกจะบวชเลย

จุดหักเหของชีวิตที่ทำให้ดิฉันบวชเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2544 เพื่อนบ้านตรงข้ามแนะนำให้ไปทำบุญกับเจ้าอาวาสวัดใหม่สิริกมลาวาส ถ.ลาดพร้าว 54 ซอยโชคชัย 4 กรุงเทพฯ ชื่อพระครูปราโมทย์ธรรมธาดา (หลวงปู่หลอด ปโมทิโต) พระเถระอายุ 84 ปี ดิฉันได้พบและสนทนากับท่านครั้งแรก เห็นบุคลิกลักษณะที่งดงาม อิริยาบถนุ่มนวล รู้สึกประทับใจมาก และอ่านหนังสือชีวประวัติของท่านเป็นลูกศิษย์ของพระอาจารย์มั่น เป็นสหธรรมมิกกับพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณฺสมฺปนฺโน) เจ้าอาวาสวัดป่าบ้านตาด จ.หนองบัวลำภู ออกปฏิบัติธรรม ธุดงค์กรรมฐานด้วยกันเสมอ ทำให้ดิฉันเกิดความศรัทธาเลื่อมใสต่อองค์ท่าน หลวงปู่สอนว่า “ชีวิตทางโลกได้กำไรน้อยกว่าชีวิตทางธรรม” และชวนให้ดิฉันปฏิบัติธรรมปลงผมเป็นแม่ชี

พอได้ฟังคำว่า “ปลงผม” ใจนึกเปรียบเทียบกับคำว่า “มีผม” ต่างกันตรงไหนในเมื่อรักษาศีลแปดเท่ากัน หลวงปู่เปรียบเทียบบุญระหว่างการบวชชีกับการเป็นอุบาสิกาว่า “บุญต่างกันมาก ถ้าบวชไม่ปลงผมได้บุญ 10 บาท แต่ถ้าเป็นแม่ชีจะได้บุญ1,000 บาท เป็นแม่ชีมีบุญมากกว่าสิบบาทแลกพันหนึ่งไม่ได้หรอก” หลวงปู่มีความเห็นว่า “ผู้หญิงผู้ชายสิทธิเท่าเทียมกัน ทุกคนบวชแล้วก็ศึกษาและปฏิบัติได้รับผลเท่า ๆ กัน” ท่านสนับสนุนพระสงฆ์และแม่ชีทั้งปริยัติและปฏิบัติ ดิฉันมีความเชื่ออย่างนั้น แต่ได้กราบเรียนถามว่าจะบวชที่วัดปากน้ำได้ไหม จะได้มีเพื่อน และอาจารย์ของดิฉันยังแนะนำให้สมัครเรียนสตรีศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วย หลวงปู่อนุญาตและสั่งให้หมั่นมาเยี่ยมท่าน ดิฉันเลื่อมใสปฏิปทาของท่าน ไม่ถือองค์และมีเมตตาสูง อีกทั้งมีลูกศิษย์มากมายทั่วประเทศ โอกาสที่ดิฉันจะได้รับการอบรมจากท่านเหลือเวลาอีกไม่มากจึงตัดสินใจบวช นอกจากนั้น ยังต้องการนำความรู้ประเด็นสตรีไปพัฒนาแม่ชี เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่อแม่ชีอีกด้วย

ตัวตนของผู้ศึกษาก่อนบวชและทำวิจัย

ดิฉันมาขอบวชปลงผมกับหัวหน้าแม่ชีที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ผิวขาวเหลือง รูปร่างสันทัด เรียกว่า “คุณยาย” ดิฉันเรียนจบธรรมศึกษาเอกแล้ว ต้องการเรียนเฉพาะปริยัติสามัญเท่านั้น สนใจสาขาสตรีศึกษา คาดว่าจะนำความรู้เกี่ยวกับประเด็นสตรีพัฒนาให้แม่ชีมีความเท่าเทียมสงฆ์มากขึ้น ในปีแรกไปสอบที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แต่ไม่ผ่าน หัวหน้าแม่ชีอยากให้ดิฉันเรียนบาลี พร้อมกับช่วยทำครัวไปด้วย สั่งให้พักอยู่โรงครัวชั้นบนกับเพื่อนแม่ชี 2 รูป พรรษาแรกเป็นแม่ชีโรงครัว ตื่นตี 4 ลงมาช่วยทำสำรับอาหารเช้า ช่วยคั้นกะทิ บีบมะนาวให้แม่ชีหน้าเตาใส่แกง หรือล้างผักที่หั่นแล้วส่งให้แม่ชีหน้าเตาผัด ล้างชาม ล้างหม้อ ซึ่งมีขนาดใหญ่และมีจำนวนมาก ดิฉันรู้สึกว่างานครัววุ่นวาย รับผิดชอบสูง เป็นภาระมาก แม่ชีทำครัวใช้แรงงานด้วยความเหนื่อยยาก มักมีเสียงกระทบกระทั่งกันตลอดเวลาเนื่องจากต้องส่งอาหารให้ทันทั้งเช้าและเพล ดิฉันชอบเรียนหนังสือมากกว่าทำครัว หญิงชายมีสติปัญญาเท่า ๆ กัน บวชแล้วสามารถเรียนได้เท่าเทียมกัน จึงทำครัวและเรียนบาลีไปด้วย นักเรียนมีทั้งพระภิกษุและสามเณร ดิฉันเป็นแม่ชีรูปเดียวในชั้นเรียน

ในปีแรกดิฉันสอบบาลีไม่ผ่านเนื่องจากไม่คุ้นกับระบบการเรียนแล้วสอบครั้งเดียว พรรษาที่ 2 ดิฉันไปสอบสาขาสตรีศึกษาอีกครั้ง ผลสอบผ่านแล้วไม่คิดเรียนบาลี คิดจะเรียนสตรีศึกษา เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์กับการทำงานประเด็นผู้หญิง แต่หัวหน้าแม่ชีสนับสนุนให้เรียนบาลีมากกว่า ดิฉันคิดว่าลองเรียนซ้ำชั้นบาลีอีกครั้งจะได้มีความรู้และเข้าใจบาลีมากกว่าปีที่แล้ว จึงขออนุญาตหัวหน้าแม่ชีเรียนทั้ง 2 อย่าง ขออนุญาตไม่ทำครัวและไม่รับปัจจัยจากโรงครัว และ

ย้ายไปพักที่ตึกอนาลัย 1 หลังจากเรียนบาลีช่วงเช้าเสร็จแล้วดิฉันทานเพลที่โรงครัว ตอนบ่ายเรียนที่มหาวิทยาลัย ในช่วงเย็นกลับไปเรียนบาลีอีก ดิฉันลงทะเบียนเรียนไม่ให้ตรงกับเวลาเรียนบาลีเรียนที่มหาวิทยาลัยในช่วงบ่าย และไม่ทะเบียนลงเรียนมากวิชา รับประทานอาหารที่โรงครัวและช่วยล้างชามเป็นบางมื้อ

การเรียนร่วมกับพระภิกษุสามเณรสนุกสนาน แม้ว่าบาลีจะเป็นวิชาที่ยากแต่ดิฉันชอบอาจารย์สอนและอธิบายได้ทั้งความรู้และเข้าใจ ดิฉันก็สอบผ่านบาลีชั้นประโยค 1-2 ได้รับใบประกาศจากมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ปัจจัยจากเจ้าอาวาส 1,500 บาท หลังจากสอบบาลีศึกษา 3 พระสงฆ์สามเณรจะได้รับใบประกาศพร้อมพัดสีแดงจากแม่กองบาลีสนามหลวง เรียกว่า เปรียญต้น ถ้าเป็นพระสงฆ์เรียกว่ามหาเปรียญ ถ้าเป็นสามเณรเรียกว่า สามเณรเปรียญ แม่ชีก็เรียกว่าแม่ชีเปรียญ ได้รับการยอมรับและสถานภาพในวัดดีขึ้น แม่ชีจะได้รับใบประกาศจากมหามกุฏราชวิทยาลัยและยังได้รับพัดบาลีศึกษาสีขาวอีกด้วย การรับพัดบาลีเป็นเรื่องที่นักเรียนบาลีทุกรูปรู้สึกภาคภูมิใจ บาลีศึกษา 4 ดิฉันได้รับทุนการศึกษาสาขาสตรีศึกษารายปี 50,000 บาท บาลีศึกษา 5 ได้รับทุนการศึกษาสตรีศึกษารายปี 10,000 บาท หลังจากสอบผ่านบาลีศึกษา 6 ได้รับใบประกาศจากมหามกุฏราชวิทยาลัยและพัดบาลีศึกษาสีขาวแซมด้วยสีทอง พระสงฆ์สามเณรรับพัดสีเหลืองจากพระบรมโอรสาธิราช มหามกุฏราชกุมารที่พระบรมมหาราชวัง ขณะนี้ดิฉันเรียนบาลีศึกษา 8

นอกจากเรียนในวัดแล้ว ในวัน 3, 6, 10 และ 12 ค่ำเจ้าอาวาสวัดปากน้ำให้นักเรียนชั้น ป.ธ. 7-8-9 ไปเรียนบาลีเพิ่มเติมที่วัดสามพระยาซึ่งเป็นอดีตแม่กองบาลี จัดรถตู้หนึ่งคันรับส่ง ป.ธ. 7-9 ดิฉันเรียนเฉพาะวิชาแต่งฉันท์ภาษามคธ พระธรรมคุณาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสามพระยาเป็นพระอาจารย์ วันแรกเจ้าคุณอาจารย์ถามว่า “อุบาสิกามาจากวัดไหน” ดิฉันกราบเรียนว่า มาจากวัดปากน้ำ ท่านเรียกให้ไปนั่งแถวหน้าสุด เพราะกลัวจะมองกระดานไม่เห็น ท่านเล่าว่า ปีที่ผ่านมาท่านได้เป็นกรรมการตรวจปัญหาบาลีศึกษา 7 ที่วัดบวรฯ ด้วย เวลาตรวจปัญหาไม่กล้าหักคะแนนแม่ชีมากเท่าหักคะแนนพระเพราะ “สงสารชีต้องทำงานเยอะ” แต่อย่างไรก็ตาม ปีที่ผ่านมาดิฉันก็เป็นแม่ชีรูปเดียวที่สอบผ่าน ได้มาเรียนกับท่านในชั้นนี้ วันต่อมามีแม่ชีอีกรูปมาเรียนด้วย

การเรียนสตรีศึกษาในมหาวิทยาลัย ทำให้เข้าใจความแตกต่างและไม่เท่าเทียมกันในศาสนา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของแม่ชีแตกต่างจากสงฆ์ ไม่ใช่ความเป็นอยู่ที่เน้นความสำคัญเฉพาะสงฆ์เท่านั้น จากการศึกษาบาลีซึ่งเป็นการศึกษาทางธรรมระหว่างสงฆ์กับแม่ชีเห็นได้อย่างชัดเจนว่าไม่เท่าเทียมกัน การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐให้ความสำคัญมาตลอด ดังที่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายเรื่องการสอบพระปริยัติธรรมว่า “การสอบพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร นับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่ง ด้วยอยู่ในพระราชกิจของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นพุทธศาสนูปถัมภก” (*การศึกษาพระคณะสงฆ์ไทย*, 2550)

การเรียนและสอบบาลีของสงฆ์เริ่มมีมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประธานจัดสอบหน้าพระที่นั่งโดยวิธีสอบปากเปล่า ผู้ที่สอบผ่าน ป.ธ. 5 ขึ้นไปได้รับการถวายพัดเปรียญด้วย พัดเปรียญจัดเป็นสมณศักดิ์ (ยศ) ทางปริยัติธรรม บางครั้งอาจสอบผ่าน ป.ธ. 9 ในวันเดียวเท่านั้น แต่ในปัจจุบันการสอบบาลีจัดการสอบโดยสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง กำหนดให้พระภิกษุสามเณรสอบไล่ทุกชั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้สมเด็จพระสังฆราช และเจ้าคณะใหญ่หนต่าง ๆ เป็นผู้แทนพระองค์ ในการประกอบพิธีทรงตั้งเปรียญธรรมพระภิกษุและสามเณรผู้สอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยคแทน รับผู้ที่จบประถม 4 ขึ้นไปเข้าเรียนเปรียญตรี ประโยค 4-5-6 เรียกว่า เปรียญโท เทียบได้กับมัธยมปลาย ประโยค 7-8-9 เรียกว่า เปรียญเอก เทียบได้กับระดับอุดมศึกษา (“การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย,” 2550) ผู้ที่สอบผ่าน ป.ธ. 9 จะได้รับการยกย่องจากพระมหากษัตริย์ สำหรับสามเณรจะได้รับการอุปสมบทจากพระมหากษัตริย์ เรียกว่า “นาคหลวง” ได้รับการอุปสมบทที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ

พระราชบัญญัติได้กำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 มาตรา 4 ข้อ 1 กำหนดให้ให้ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวง เปรียญธรรม 9 ประโยค มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า “เปรียญธรรมเก้าประโยค” ใช้อักษรย่อว่า ป.ธ. 9 ตั้งแต่วันที่ 27 ก.ย. 2527 เป็นปีที่ 39 ในรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งพลเอก ประจวบ สุนทรางกูร เป็นรองนายกรัฐมนตรี

เปรียญธรรม 9 ประโยคในปัจจุบันได้รับนิตยภัตร (เงินเดือน) จากรัฐบาลไทยเดือนละ 3,500 บาท เทียบเท่ากับยศพระราชาคณะชั้นสามัญ ป.ธ. 3 และเป็นเพียงตำแหน่งเดียวที่ได้รับเงินเดือนจากรัฐบาล ในฐานะที่สำเร็จการศึกษาของคณะสงฆ์ ถือเป็นบำเหน็จในความสำเร็จในการศึกษา พระสงฆ์ที่สำเร็จเปรียญธรรม 9 ประโยคแล้วแม้จะไม่ต้องสอนหนังสือ ไม่ต้องมีตำแหน่งใดในทางการปกครองก็ได้รับเงินเดือนจากรัฐบาลไทยจนกว่าจะลาสิกขาหรือมรณภาพ ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ ตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราชลงมานั้น ต้องเป็นพระสังฆาธิการ หรือพระที่มีตำแหน่งในทางการปกครองเท่านั้นจึงจะได้รับพระราชทานนิตยภัตร คำว่า “เปรียญธรรม” เป็นสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่จบการศึกษาด้วย ผู้สอบผ่านป.ธ. 9 จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์สอนบาลีหรือฝ่ายปกครอง

วัดปากน้ำจะมีการฉลองนักเรียนที่สอบผ่านบาลีทุกชั้นเรียนในพระอุโบสถ คือ สอบผ่านประโยค 9 สมเด็จเจ้าอาวาสจะถวายคอมพิวเตอร์ หนังสือพระไตรปิฎกบ้าง และถวายผ้าไตรจีวร ย่าม แก่พระภิกษุ สามเณรและปัจจัยแก่แม่ชีที่สอบผ่านในประโยคลดหลั่นลงมาเป็นขวัญและกำลังใจในการเรียน นอกจากจะได้มีการฉลองเปรียญธรรม 9 ภายในวัดแล้ว ยังมีการจัดพิธีฉลอง “มหาเปรียญผู้ยิ่งใหญ่” มุทิตาแด่พระภิกษุ สามเณร และแม่ชีที่สอบผ่านทั้ง ป.ธ. และ บ.ศ.9 ที่วัด

พระธรรมกาย อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี อีกด้วย ในปีนี้ดิฉันได้รับเชิญให้เข้าไปร่วมงานในฐานะผู้ติดตามแม่ชี บ.ศ. 9 ได้เห็นการจัดลำดับสำนักเรียนที่มีผู้สอบไล่ได้มากที่สุด 5 อันดับ (ดูภาคผนวก) เพื่อเป็นการแข่งขันกระตุ้นให้สำนักเรียนสร้างนักเรียน มีการถวายทุนทั้งในระดับสำนักเรียนดีเด่นและสำนักเรียนระดับจังหวัด การแจกทุนสนับสนุนเฉพาะพระสงฆ์สามเณรเท่านั้น ไม่มีการแจกรางวัลแก่แม่ชีที่สอบบาลีศึกษาแม้แต่รางวัลเดียว คณะสงฆ์มิได้เล็งเห็นความสำคัญของแม่ชีผู้ศึกษาบาลีว่าสมควรได้รับรางวัลและการยกย่อง รางวัลดังกล่าวจึงมิได้ครอบคลุมถึงแม่ชีแต่ประการใด

ก่อนหน้านี้ผู้หญิงไม่ได้รับอนุญาตให้ศึกษาบาลีเพราะมีความเชื่อว่าผู้หญิงไม่ควรศึกษาพระคัมภีร์ หลังจาก พ.ศ. 2506 แม่ชีได้รับโอกาสให้ศึกษาธรรมภายใต้ระบบสงฆ์ การศึกษาบาลีของแม่ชีแตกต่างจากสงฆ์ทั้งเรื่องการสอบและสถานภาพหลังจากจบแล้ว แม่ชีเริ่มมีโอกาสเรียนบาลีตั้งแต่ พ.ศ. 2506 (ดูเอกสารเพิ่มเติมที่ภาคผนวก) แต่ก็ยังไม่ได้สอบด้วยข้อสอบชุดเดียวกัน ปัจจุบันได้แยกการสอบวัดผลระหว่างพระสงฆ์กับแม่ชี มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผู้ออกข้อสอบ การสอบบาลีแม่ชี แม่กองบาลีสนามหลวง กำหนดสอบบาลีศึกษา 1-9 ทุก ๆ ปี คือ วันที่ 1-3 มีนาคม ที่วัดบวรนิเวศน์วิหาร แม่ชีต่างจังหวัดจึงต้องเดินทางมาสอบที่กรุงเทพฯ จำนวนผู้เข้าสอบของแม่ชีก็น้อยกว่าสงฆ์มาก สอบได้ปีละไม่ถึง 100 รูป สถิติผู้สอบบาลีศึกษาผ่านบาลีศึกษา 9 จนถึงปัจจุบันจำนวน 26 ท่านเท่านั้น ซึ่งมีทั้งแม่ชีและฆราวาส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงโปรดเกล้าให้พระองค์เจ้าโสมเสาวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไปพระราชทานพัดแก่แม่ชีที่สอบบาลีศึกษา 9 ในวันที่ 7 เมษายน ซึ่งเป็นวันประชุมสถาบันแม่ชีไทยของทุกปี

แม้ว่าแม่ชีจะมีโอกาสศึกษาธรรมร่วมกับสงฆ์ก็ตาม แต่ก็ยังไม่ได้รับการยอมรับเทียบเท่าสงฆ์ แม่ชีที่จบบาลีศึกษา 9 ทั้งหมดทั่วประเทศไม่ได้รับนิยตภัตรรายเดือนตลอดจากรัฐ ซึ่งแม่ชี บ.ศ. 9 เพียง 26 รูปเท่านั้น นอกจากนั้น ก็ยังไม่ได้รับทุนการศึกษาทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญ อาทิ โครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทยซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสนับสนุนทุนการศึกษาแก่คณะสงฆ์ในวโรกาสที่ทรงครองราชย์ครบ 60 ปี โปรดเกล้าฯให้ตั้งโครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทยขึ้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2547 และพระราชทานทุนปฐมฤกษ์ จำนวน 13 ล้านบาท เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2547 พร้อมกับทรงมีพระมหากรุณาธิคุณรับเป็นนายกกิตติมศักดิ์ของโครงการฯ ด้วย ทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระภิกษุสามเณรแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ทุนการศึกษาสำหรับผู้ศึกษาปริยัติธรรม (บาลี) ผู้สอบผ่านบาลี ตั้งแต่ ป.ธ. 5-8 ผู้ที่สอบผ่าน ป.ธ. 5 จะได้รับทุน 6,000 บาท ป.ธ. 6 ได้ 8,000 บาท ป.ธ. 7 ได้ 12,000 บาท และป.ธ. 8 ได้ 16,000 บาท

2. ทุนการศึกษาปริยัติสามัญในมหาวิทยาลัย ระดับปริญญาตรี โท และเอก โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

ภิกษุสามเณรที่ศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ (มจร) และมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร)

ระดับปริญญาตรี จะได้รับทุนต่อเนื่อง 4 ปี ๆ ละ 7, 000 บาท รวม 28,000 บาท

ระดับปริญญาโท จะได้รับทุนต่อเนื่อง 2 ปี ๆ ละ 15,000 บาท รวม 30,000 บาท

ระดับปริญญาเอก จะได้รับทุนต่อเนื่อง 3 ปี ๆ ละ 30,000 บาท รวม 90,000 บาท (โครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทย)

เริ่มแจกทุนในปีแรก 60 ทุน และตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ได้เพิ่มเป็นจำนวน 312 ทุน ได้มีพิธีอัญเชิญทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทย ถวายแด่คณะสงฆ์ ครั้งที่ 1 จำนวน 152 ทุน ครั้งที่ 2 จำนวน 242 ทุน ครั้งที่ 3 จำนวน 312 ทุน โดยถวายแด่พระภิกษุสามเณรที่จะเข้าสอบเปรียญธรรม 6, 7, 8 และ 9 ประโยค ซึ่งได้รับคัดเลือกจากกองบาลีสนามหลวง จำนวน 76 ทุน แด่พระภิกษุสามเณรที่เคยได้รับทุนใน พ.ศ. 2548 และศึกษาต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 ทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก จำนวน 76 ทุน แด่พระภิกษุสามเณรที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคัดเลือกให้ได้รับทุนใหม่ จำนวน 76 ทุน

เป็นที่น่าเสียดายว่า ทุนเล่าเรียนหลวงที่พระราชทานมิได้ครอบคลุมถึงแม่ชี ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปี พ.ศ. 2520-2524 ได้กำหนดให้ “แม่ชี” เป็นเป้าหมายของผู้หญิงในศาสนาพุทธที่ควรได้รับการพิจารณา และได้มีนโยบายส่งเสริมแม่ชีเป็นกรณีพิเศษตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ทั้งที่แม่ชีไทยสังกัดอยู่ที่วัดบวรนิเวศน์วิหาร ได้สอบบาลีศึกษาและมีผู้สอบไล่ได้ทุกปี แต่แม่ชียังไม่ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาทั้งทางด้านปริยัติธรรม (บาลี) และปริยัติสามัญในระดับปริญญาตรี โท เอก ดังฝ่ายสงฆ์

สงฆ์อนุญาตให้แม่ชีศึกษาปริยัติธรรม แต่ก็มิได้สนับสนุนให้มีความเท่าเทียมกันในเรื่องทุนการศึกษา รวมทั้งการที่ไม่ได้รับนิตยภัตร ส่งผลให้สถานภาพของแม่ชีมีความคลุมเครือ ทั้งนี้เพราะแม้ว่าแม่ชีจะมีการศึกษาปริยัติธรรมเท่าพระสงฆ์ก็ตาม แต่ได้รับปฏิบัติจากสังคมต่างกัน ความเป็นชายขอบของแม่ชีจึงเกิดจากระบบโครงสร้างทางศาสนา ไม่ใช่ปัญหาที่เกิดจากบุคคล แม่ชีก็สามารถเผยแพร่ปริยัติธรรมและเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาเช่นเดียวกับสงฆ์ หากแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างให้ได้รับการสนับสนุนให้มีโอกาสศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม

เจ้าอาวาสปรับปรุงสถานภาพแม่ชีวัดปากน้ำ

หัวหน้าแม่ชีวัดปากน้ำเป็นทั้งหัวหน้าแม่ชีและหัวหน้าโรงครัว ควบคุมกิจการของแม่ชีทั้งหมด มีอำนาจตัดสินใจทั้งรับบวชชีและบวชพราหมณ์ ดูแลแม่ชี พร้อมกับการทำครัว และผู้มาบวชชั่วคราววันละหลายสิบ บางวันเป็นร้อยคน โดยเฉพาะในเทศกาลสำคัญ โดยจัดว่าให้พักอยู่ห้องไหน ตึกไหน เป็นภาระหนัก ปัจจุบันนี้ สมเด็จเจ้าอาวาสสั่งให้จัดทำห้องชั้นล่างตึกอนาลัย 1 เป็นสำนักงาน (office) รับบวชพราหมณ์ทุกวัน โดยสั่งให้พระสงฆ์และแม่ชีทำหน้าที่รับลงทะเบียนผู้เข้ามาพักแต่ละวัน พร้อมกับแจ้งให้สมเด็จเจ้าอาวาสทราบ ปัจจุบันการบวชพราหมณ์จึงเปลี่ยนจากมติของหัวหน้าแม่ชีเป็นการขึ้นอยู่กับพระสงฆ์

สมเด็จเจ้าอาวาสต้องการปรับปรุงสถานภาพและความเป็นอยู่ของแม่ชีวัดปากน้ำให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น มีคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรให้พระสงฆ์ปรับปรุงสถานภาพของแม่ชีวัดปากน้ำ สมเด็จฯ ได้สานต่อนโยบายของหลวงพ่อสด ปรับปรุงและจัดระบบความเป็นอยู่ของแม่ชีวัดปากน้ำ ไม่ให้พักรวมกันห้องละหลาย ๆ รูป ไม่อนุญาตให้นำเด็กและสัตว์เลี้ยงมาไว้ในห้อง ตั้งแม่ชีหัวหน้าดูแลความเรียบร้อยแต่ละชั้นภายในตึกอนาลัย 1 ตั้งแต่ชั้น 1-5 และมีนโยบายที่จะย้ายแม่ชีชราลงชั้นล่าง นอกจากนั้น จะย้ายให้แม่ชีอยู่ห้องเหมาะสมกับหน้าที่ด้วย ดิฉันคิดว่าแม่ชีวัดปากน้ำควรได้รับการปรับปรุงทั้งความเป็นอยู่ ห้องพัก อาหาร และการศึกษาเล่าเรียน เพื่อความเหมาะสมและควรมีความรู้เท่าเทียมสงฆ์เพื่อให้สมกับสถานภาพ “พระอารามหลวง” ที่หลวงพ่อสดได้จัดตำแหน่งแห่งที่และความสำคัญทั้งพระและแม่ชี โดยมีนโยบายส่งเสริมทั้งพระและแม่ชีให้มีความรู้ความสามารถและความเป็นอยู่ใกล้เคียงกันมาตั้งแต่อดีต การปรับปรุงสถานภาพแม่ชี เห็นได้อย่างชัดว่า ความเป็นอยู่ของแม่ชีมิใช่ขึ้นกับกรมศาสนาหรือสถาบันแม่ชีไทย แต่ขึ้นอยู่กับนโยบายของเจ้าอาวาส จึงต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับนโยบายเจ้าอาวาสซึ่งแตกต่างกันไป

ตัวตนของผู้ศึกษาหลังจากการทำวิจัย

เมื่อเปรียบเทียบตัวเองกับแม่ชีทั้ง 3 กลุ่ม ก่อนบวชดิฉันจบปริญญาตรี ศึกษาปริยัติสามัญมากกว่าแม่ชีส่วนใหญ่ซึ่งจบชั้นประถมหรือมัธยม สนใจการพัฒนาสตรี มีความรู้ภาษาอังกฤษได้รับการอบรมจากหลวงปู่หลอด ให้ความสำคัญหญิงชายเท่าเทียมกันทั้งในด้านการปฏิบัติและปริยัติ ดิฉันจึงมาสมัครเรียนสาขาสตรีศึกษา และเป็นแม่ชีรูปแรกที่เรียนสาขานี้ จากแนวคิดหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาสตรีศึกษา ดิฉันเชื่อมั่นว่าชายหญิงมีความสามารถในการศึกษาและการปฏิบัติธรรมเท่าเทียมกัน

การเรียนทั้งสองอย่างเป็นข้อดีได้เพิ่มเติมความรู้ แม้ว่าดิฉันจะสอบผ่านบาลีทุกชั้นโดยไม่ตกชั้น ทำชื่อเสียงให้สำนักวัดปากน้ำก็ตาม แต่เมื่อย้อนกลับมาดูตัวเองแล้ว เห็นว่าดิฉัน

แตกต่างจากแม่ชีโรงครัวและศาลา ในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวันส่วนใหญ่ที่หมดไปกับการเรียน เนื่องจากแม่ชีวัดปากน้ำต้องมีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ทำวิชชา ทำครัว หรือทำงานแผนกศาลา แต่ดิฉันไม่มีหน้าที่ประจำ ไปรับประทานอาหารที่โรงครัวทุกวันเหมือนกับแม่ชีธรรมกาย นอกจากนั้น ดิฉันยังได้รับทุนการศึกษาปริญญาโทจากสมเด็จเจ้าอาวาสอีกด้วย คนในวัดมักพูดว่าดิฉันเป็นแม่ชีที่ไม่ทำตามกฎวัด คือ เรียนหรือปฏิบัติและช่วยงานวัด โดยอาศัยปัจจัยจากวัด ไม่ได้ทำงานทั้งศาลาและโรงครัว อาศัยปัจจัยจากทางบ้านทุกเดือน

แม่ชีที่ไม่ได้ช่วยงานวัด รับปัจจัยจากโรงครัวอย่างดิฉันมักถูกแม่ชีว่าเป็นคนดูดาย แม้ว่าจะมีผลการเรียนดีก็ตามแต่ก็แตกต่างจากเพื่อน ๆ การที่แม่ชีไม่มีเวลาช่วยทำงานวัด ทำให้ความสัมพันธ์ของดิฉันกับแม่ชีที่สัมภาษณ์ เช่น แม่ชีผู้บริหาร แม่ชีโรงครัวและศาลาไม่สู้ดีนัก แต่แม่ชีธรรมกายมีความเห็นแตกต่างจากแม่ชีทั้ง 2 กลุ่ม สนับสนุนให้ดิฉันเรียนทั้ง 2 อย่าง เนื่องจากเห็นว่าสามารถเรียนได้และไม่ได้รับนิตยภัตร หลังจากจบการศึกษาแล้ว ไม่ใช่การเอาเปรียบแม่ชีด้วยกัน ในอนาคตดิฉันก็สามารถจะทำงานเป็นประโยชน์แก่วัดและสังคมได้เช่นกับแม่ชีอื่น ๆ

หลังจากสัมภาษณ์แม่ชีแต่ละประเภท ทำให้ดิฉันได้มีโอกาสย้อนทบทวน และเปรียบเทียบหน้าที่ประจำระหว่างตนเองกับผู้ให้สัมภาษณ์ แม่ชีแต่ละประเภท เช่น แม่ชีธรรมกาย แม่ชีผู้บริหาร และแม่ชีโรงครัว ศาลา มีการปรับตัวเข้ากับนโยบายวัด ต่อรองโดยการช่วยเหลืองานวัดไปด้วย มีประโยชน์ต่อองค์กรวัดแตกต่างกันออกไป นอกจากนั้น การปรับปรุงสถานภาพของแม่ชี ทำให้รู้สึกว่าไม่มีส่วนร่วมในการทำงานกับเพื่อนแม่ชี และไม่ได้ทำงานตอบแทนวัดที่ให้โอกาสในการศึกษาทั้ง 2 อย่างเท่าที่ควร ดิฉันจึงเลือกเป็นแม่ชีที่มีหน้าที่ประจำ

1. มีสถานภาพแม่ชีศาลา ก่อนหน้านี้ดิฉันไม่ได้ช่วยงานวัด ทำให้แม่ชีผู้บริหาร แม่ชีโรงครัวและศาลาเกิดการเปรียบเทียบ และเกิดช่องว่างกับผู้ให้สัมภาษณ์ ดิฉันจึงช่วยล้างจาน ล้างแก้วน้ำหลังศาลาสด กับเพื่อนแม่ชีศาลา 2 รูป แต่ไม่ได้รับนิตยภัตรเพราะว่าไม่ได้ทำงานเต็มเวลา จากประสบการณ์ในการบวช ดิฉันศรัทธาแม่ชีธรรมกายที่ช่วยเหลือคนมีความทุกข์มาปรึกษาเรื่องต่าง ๆ ทำประโยชน์ทางด้านสาธารณชนมาก ได้เห็นแม่ชีทำครัวและศาลาด้วยความศรัทธา เรียนรู้วิถีชีวิตของแม่ชีว่าต้องทำงานร่วมกัน งานครัวเป็นงานหนัก งานศาลาเหมาะกับดิฉันมากกว่า การทำงานแผนกศาลาทำให้ดิฉันได้รับการยอมรับจากเพื่อนแม่ชีมากขึ้น ไม่ได้บวชเรียนหนังสืออย่างเดียวเท่านั้น นอกจากเป็นนักศึกษาสตรีศึกษาแล้ว ดิฉันยังเรียนบาลีด้วย ภาษาบาลีเกี่ยวข้องกับการท่องจำบทสวดมนตร์ และพิธีกรรมต่าง ๆ แม่ชีจึงควรเป็นผู้ที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญในการประกอบกิจกรรมให้คฤหัสถ์ด้วย ความรู้ทางธรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความยอมรับจากสงฆ์

ปัจจุบันนี้แม่ชีจำนวนน้อยมากที่มีโอกาสศึกษาบาลีซึ่งเป็นการศึกษาทางธรรมที่สำคัญ แม่ชีในพระอารามหลวงต่าง ๆ อาทิ วัดปากน้ำ วัดชนะสงคราม ภายในวัดมีโรงเรียนปริยัติธรรมจึงจะมีโอกาสศึกษาธรรมร่วมกับสงฆ์ แต่แม่ชีก็ต้องทำงานครัวและศาลาด้วย การทำงานช่วยเหลือวัดจึงเป็นกระบวนการต่อรองของแม่ชีกับองค์กรเพื่อได้รับโอกาสศึกษาธรรม นอกจากดิฉันจะมีสถานภาพเป็นแม่ชีศาลาแล้วยังต้องการให้แม่ชีได้รับสิทธิอื่น ๆ

2. ต้องการให้แม่ชีมีการศึกษาเท่าสงฆ์ สงฆ์สนับสนุนให้แม่ชีเรียนบาลีเพื่อเป็นภาพลักษณ์ที่ดีของวัดว่าสามารถสร้างแม่ชีเปรียญ 9 ได้ แต่แม่ชีที่เรียนจบ บ.ศ.9 ไม่มีโอกาสได้นำความรู้มาใช้อย่างจริงจัง ในระหว่างเรียนไม่ได้รับทุนบาลีที่ถวายเฉพาะสงฆ์ แม้ว่าสอบ บ.ศ. 9 แล้ว ก็ไม่ได้รับนิตยภัตร ดังนั้น จึงมีบทบาทเป็น “เครื่องประดับวัด” มากกว่า แม่ชีขาดการสนับสนุนต้องเรียนบาลีด้วยความศรัทธา ทำให้แม่ชีนิยมเรียนบาลีน้อย ปัจจุบันแม่ชีส่วนใหญ่จะเรียนมหาวิทยาลัยระดับปริญญาตรี โท เอก มากกว่า เพราะสามารถทำงานในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง และวิทยาลัยแม่ชี บรรจุในอัตราเงินเดือนเท่าสงฆ์ด้วย ในกรณีของดิฉันที่เลือกศึกษาสตรีศึกษาเพราะเห็นว่ามีประโยชน์เพื่อจะปรับใช้ในการทำงานสาธารณชน เช่นสถาบันแม่ชีไทย เป็นต้น แม่ชีควรได้รับการสนับสนุนเรื่องทุนการศึกษาทั้งปริยัติธรรมและปริยัติสามัญ

3. อยากให้แม่ชีมีสถานภาพเป็นนักบวชตามกฎหมาย ประสบการณ์ในการบวชดิฉันเห็นว่า แม้ว่าวัดปากน้ำภาษีเจริญจะเป็นพระอารามหลวงที่มีนโบยายหลักสนับสนุนทั้งปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรม แต่ชีวิตประจำวันของแม่ชีต้องต่อรอง โดยการทำงานวัดเพื่อให้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน ได้รับนิตยภัตรตอบแทนเพียงเล็กน้อย ส่วนมากต้องอาศัยปัจจัยจากทางบ้านสนับสนุน ดิฉันจึงต้องการให้แม่ชีมีสถานภาพเป็นนักบวชทางกฎหมายเพื่อที่จะได้รับสิทธิในด้านต่าง ๆ

หลังจากบวชนาน 8 พรรษา ดิฉันไม่ได้ธรรมมะ ไม่ถนัดงานครัว และกำลังศึกษา ด้วยผลการเรียนดีวัดคาดหวังให้ดิฉันช่วยแนะนำการเรียนบาลีแก่แม่ชีอื่น ๆ จุดประสงค์ในการบวชของดิฉัน คือ ต้องการช่วยเหลือให้แม่ชีมีโอกาสทางการศึกษา ดิฉันเชื่อว่าทางหนึ่งที่สามารถพัฒนาสถานภาพของแม่ชีให้สังคมยอมรับมากขึ้น คือ แม่ชีควรมีการศึกษาเท่าเทียมกับสงฆ์ การศึกษาจะทำให้เกิดการพัฒนา และแม่ชีควรได้รับโอกาสเรื่องทุนเล่าเรียนด้วย แม่ชียิ่งมีความรู้มากเท่าไหร่ก็จะสร้างศรัทธา สามารถนำความรู้ช่วยเหลือสังคมได้มากเท่านั้น จะรื้อสร้างความคิด (Deconstruction) ลบภาพเหมารวมของแม่ชี (Stereotype) และเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมได้ในที่สุด

บทสรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานภาพของแม่ชี : กรณีศึกษาแม่ชีวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพฯ” มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการคือ ต้องการศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของแม่ชีในแนวสตรีนิยม เพื่อศึกษากระบวนการให้ความหมายและคุณค่าในการบวชในพุทธศาสนา จากมุมมองของแม่ชี และเพื่อศึกษาว่าแม่ชีไทยมีกระบวนการสร้างสถานภาพตัวตนในทางศาสนาอย่างไร ภาพของแม่ชีไทยดูคลุมเครือแตกต่างไปจากหญิงทั่วไป สังคมไทยยังมองแม่ชีว่ามาบวชเพราะมีปัญหาต่าง ๆ เช่น ความยากจน ผิดหวังจากความรัก ไม่มีผู้เลี้ยงดู เป็นต้น อีกทั้งยังมีอคติทางเพศในการปฏิบัติธรรมระหว่างหญิงชายในสังคมไทยอีกด้วย สถานภาพของแม่ชีเป็นเพียงอุบาสิกาเท่านั้น ส่งผลให้ภาพโดยรวมของแม่ชีไทย “ไม่ได้รับการยอมรับ” จากสถาบันสงฆ์ และจากคนในสังคมทั่วไป สถานภาพของแม่ชีจึงเป็นทั้งคนชายขอบในพระพุทธศาสนาและในสังคม

การศึกษาสถานภาพของแม่ชีตระหนักถึงด้านที่สลับซับซ้อนของชีวิตและตัวตนของแม่ชี ผู้วิจัยเลือกกลุ่มแม่ชีผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วยแม่ชี 8 รูป แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ แม่ชีธรรมกาย ซึ่งบวชในช่วงที่หลวงพ่อสด อดีตเจ้าอาวาสวัดปากน้ำยังมีชีวิตอยู่ บวชหลังจากท่านมรณภาพแล้ว คือ แม่ชีผู้บริหารการศึกษามหาปชาบดีวิทยาลัย แม่ชีโรงครัวและแม่ชีศาลา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิจัยแนวสตรีนิยม โดยอาศัยการเล่าเรื่อง (Narrative) ให้แม่ชีอธิบายถึงประสบการณ์จากการบวช วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของแม่ชีจากมุมมองหรือจุดยืนของแม่ชีเอง การวิจัยในแนวสตรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับชีวิตและประสบการณ์ของผู้หญิงเป็นศูนย์กลางของการศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจต่อวิถีชีวิตของแม่ชี

เรื่องเล่าของแม่ชีได้สะท้อนชีวิตครอบครัวเดิมก่อนมาบวช สาเหตุที่บวช และจุดมุ่งหมายในการบวช อันเป็นการย้อนทบทวนชีวิตของตนเอง ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตเกี่ยวกับตัวตน จากกิจวัตรประจำวัน บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ ตั้งแต่ก่อนบวช และหลังจากบวช เพื่อสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับตัวตน นอกจากนั้น ดิฉันยังเป็นแม่ชีวัดปากน้ำ และถ่ายทอดแบ่งปันประสบการณ์จากการบวชร่วมกับผู้ถูกศึกษาอีกด้วย มีจุดร่วมทั้งเชิงเพศสถานะและสอดคล้องกับวิธีวิจัยแบบสตรีนิยมที่ให้ค่ากับมุมมองของนักวิจัยที่สะท้อนต่องานที่ตนเองศึกษา ดังนั้น งานวิจัยกับผู้วิจัยจึงไม่สามารถแยกขาดจากกันได้

จากการศึกษาพบว่า แม่ชีที่บวชส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท ภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัด อาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ที่ประกอบอาชีพอื่น เช่น ค้าขาย ทำงานบริษัท มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมเท่านั้น เริ่มบวชอายุมากกว่า 20 ปี สาเหตุที่มาบวชมีหลายประการ เช่น ศรัทธา ต้องการปฏิบัติธรรม ครอบครัวหรือคนรู้จักติดต่อ หรือมีความสัมพันธ์กับทางวัด ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว หรือบวชเพื่อศึกษาต่อ ซึ่งมีทั้งการศึกษาปริยัติธรรมและปริยัติสามัญ แม่ชีที่บวชอายุมากกว่า 20 ปี เพราะสาเหตุอื่น ๆ เช่น เบื่องาน

ต้องการแก้บนจากการเจ็บป่วย บวชเพื่อความเป็นศิริมงคล และเป็นแม่ชีส่วนน้อย สาเหตุในการบวชของแม่ชีก็ไม่แตกต่างจากสาเหตุในการบวชของพระภิกษุสามเณรเท่าใดนัก ซึ่งขัดกับภาพที่สังคมมองว่า แม่ชีที่มาบวชส่วนใหญ่อายุมาก ไม่มีผู้ส่งเสียเลี้ยงดู มาบวชเพราะมีปัญหาชีวิตจากครอบครัว ความรัก การงาน และสุขภาพ

นโยบายวัดมาจากเจ้าอาวาส วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของแม่ชีขึ้นอยู่กับนโยบายของเจ้าอาวาส ซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาท สร้างตัวตนแก่แม่ชีอย่างมาก หลังจากบวชแล้วแม่ชีต้องอาศัยอยู่ภายในวัดร่วมกับพระสงฆ์ แม่ชีไม่ใช่นักบวชกระแสหลัก ที่มีหน้าที่เผยแพร่และอบรมธรรมมะโดยตรง ดังนั้น เจ้าอาวาสส่วนใหญ่มักมอบหมายให้แม่ชีทำงานตอบแทนวัด การแบ่งงานตามเพศ (sex role) ในวัดส่งผลให้แม่ชีมีหน้าที่สนับสนุนสงฆ์ ช่วยเหลือสนับสนุนองค์กร เพื่อโอกาสในการศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อความอยู่รอดในพื้นที่วัด เช่น ทำครัวถวายพระสงฆ์และทำความสะอาด แม่ชีจำนวนน้อยมากที่สามารถศึกษาเล่าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยหรือปฏิบัติธรรมได้ผลช่วยเหลือผู้คนในสังคม มีบทบาทชี้แนะแก่ผู้มีปัญหา มีสถานภาพผู้นำทางปัญญา

วัดปากน้ำภาษีเจริญ ซึ่งเป็นพระอารามหลวงที่สร้างมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยรัตนโกสินทร์กลายเป็นกึ่งวัดร้าง มีพระภิกษุจำพรรษาเพียง 13 รูปเท่านั้น หลวงพ่อสดได้รับแต่งตั้งให้เป็นเป็นเจ้าอาวาส ท่านมีนโยบายส่งเสริมทั้งปริยัติธรรมคือธรรมศึกษา และบาลี ส่วนการปฏิบัติธรรมตามแนววิชชาธรรมกาย แนวคิดที่สำคัญของท่านมุ่งสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส ได้รับความศรัทธาจากประชาชนมาก หลวงพ่อสดส่งเสริมยกย่องผู้ปฏิบัติธรรมได้ผลให้มีความเป็นอยู่และมีสถานภาพดีไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุหรือแม่ชี ซึ่งการให้ความสำคัญกับวิชาธรรมกายเป็นเครื่องวัดความสามารถในการบรรลุธรรมนี้เองทำให้ไม่แบ่งแยกการปฏิบัติธรรมว่าเป็นเรื่องเฉพาะเพศใดเพศหนึ่ง โดยมีนโยบายสร้างคนให้มีคุณภาพ สร้างโรงเรียนปริยัติธรรมภาวนานุสนธิ์ อนุญาตให้แม่ชีศึกษาธรรมเรียนบาลีร่วมกับพระภิกษุสามเณรด้วย นอกจากนั้นยังมีการสร้างโรงครัวภายในวัด นโยบายหลวงพ่อสดสามารถตอบสนองทั้งการปฏิบัติธรรม การทำครัวและศึกษาเล่าเรียน ส่งผลให้วัดปากน้ำเป็นวัดแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีผู้หญิงเข้ามาบวชเป็นแม่ชีจำนวนมาก

หลวงพ่อสดเป็นผู้รับบวชแม่ชีโดยตรง มอบหมายหน้าที่ให้แม่ชีตามความถนัดและความสามารถ แม่ชีวัดปากน้ำถูกจัดเป็น 3 รูปแบบ แม่ชีปฏิบัติธรรมตามแนววิชชาธรรมกายได้ผลเรียกว่า แม่ชีธรรมกาย แม่ชีโรงครัวและศาลา ซึ่งสามารถศึกษาทั้งปริยัติธรรมและสามัญ แม่ชีที่ปฏิบัติธรรมไม่ได้ผลและไม่สามารถศึกษาปริยัติจะเป็นแม่ชีโรงครัวและแผนกศาลา และจัดให้มีที่อยู่ต่างกันตามบทบาทหน้าที่

แม่ชีธรรมกาย คือ แม่ชีรัมภา โพธิ์คำฉาย อายุ 81 ปี บวชเมื่ออายุ 20 ปี จบ ป.4 อาชีพทำนา ได้รับการปลูกฝังการบวชจากครอบครัว อาศัยอยู่ใน จ.สมุทรปราการ อาชีพทำนา ภายในชุมชนยังมีวัดเป็นศูนย์กลางที่มีบทบาทในด้านความเชื่อ มีความความศรัทธาในศาสนาและนิยมบวชเป็นประเพณี และแม่ชีหวานใจ ชูกร อายุ 74 ปี เริ่มบวชอายุ 18 ปี จบ ป.4 อาชีพทำสวน แม่ชีธรรมกายจะมีอายุค่อนข้างสูง และเป็นแม่ชีที่ได้รับการอบรมภาวนาวิชชาธรรมกายจากหลวงพ่อสดโดยตรง เน้นการบวชปฏิบัติ ศึกษาปริยัติธรรม ธรรมศึกษาเอกเท่านั้น เนื่องจากบวชในระยะที่วัดปากน้ำยังไม่ได้สร้างโรงเรียนปริยัติธรรม แต่มีความสามารถในการปฏิบัติธรรม พิสูจน์ตนเองจนได้รับการยอมรับจากองค์กร มีวัตรปฏิบัติที่สงฆ์ยอมรับ มีบทบาทในการสอนภาวนาวิชชาธรรมกายทั้งในและนอกวัด นอกจากนั้นยังมีบทบาทสาธารณชนด้วย สร้างความเชื่อถือ สร้างศรัทธาได้ ภูมิใจในความสำเร็จ สามารถระดมทุนสร้างองค์กรของตนเองอย่างแข็งแกร่ง แม่ชีรัมภานอกจากจะทำวิชชาในโรงงานทำวิชชา แล้วยังออกไปแก้โรคร่วมกับแม่ชีผู้ใหญ่ ต่อมาได้ติดตามแม่ชีอาวุโสตั้งสถาบันแม่ชีไทยขึ้นเป็นครั้งแรก ปัจจุบันมีเป็นประธานสถาบันแม่ชีไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ ส่วนอาจารย์แม่ชีหวานใจก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว ที่ อ.จอมบึง จ.ราชบุรี และศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว ปัจจุบันได้รับยกย่องให้เป็นศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ดีเด่น นำร่องของประเทศ

แม่ชีผู้บริหาร 2 รูป ผู้ริเริ่มจัดตั้งมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย สถาบันแห่งแรกที่ให้ความรู้แก่ผู้หญิงและแม่ชี โดยเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีโอกาสศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย แยกพื้นที่เฉพาะจากสงฆ์ สนับสนุนเรื่องทุนการศึกษาแก่แม่ชีทุกรูปศึกษาฟรีทั้งหลักสูตร มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาปริยัติสามัญในระดับมหาวิทยาลัยแม่ชี คืออาจารย์แม่ชีศรีสลับ อุปไมย เริ่มบวชอายุ 21 ปี อาชีพทำนา จบป.4 บวชเพราะต้องการศึกษาต่อ และอาจารย์แม่ชียุพิน ดวงจันทร์ เริ่มบวชอายุ 20 ปี อาชีพทำนา พ่อพามาบวชตามประเพณี แม่ชีศรีสลับจบบาลีศึกษา 4 ธรรมศึกษาเอก ปริญญาโทจากประเทศอินเดีย ปัจจุบันเป็นผู้บริหารฝ่ายวิชาการมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย อ.ปักธงไชย จ.นครราชสีมา อาจารย์แม่ชียุพินจบบาลี 7 ปริญญาโทมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้บริหารทั่วไป

แม่ชีโรงครัว 2 รูป คือ วันเพ็ญ เปี่ยมสะอาด อายุ 50 ปี อาชีพทำสวน จบป.4 ครอบครัวไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา อบรมเรื่องบทบาททางเพศให้ผู้หญิงต้องช่วยเหลืองานในบ้าน และมองผู้หญิงเป็นเพศที่คอยสนับสนุนผู้ชาย มากกว่าจะให้สิทธิที่ทัดเทียม สาเหตุที่บวชเนื่องจากความเจ็บป่วยและต้องการแก้บน แรก ๆ แม้ว่าจะยังไม่มีศรัทธาในการบวชมากนัก แต่ต่อมาก็ได้สัมผัสหลวงพ่อสด ทำให้เกิดศรัทธา เป็นแม่ชีโรงครัว ทำหน้าที่ปอกผลไม้และทำน้ำปานะหารายได้เข้าวัด เห็นว่า การศึกษาว่าเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ ชื่อเสียงเกียรติยศ ความนับถือจากคนทั่วไป มีจุดมุ่งหมาย เพื่อยกระดับชีวิต ต้องการนิตยภัตร และยังเป็นการเอาเปรียบ มองว่าการศึกษา

ไม่ได้ช่วยพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น แต่มองว่าการศึกษาเป็นเรื่องไกลตัวของคนอีกกลุ่มหนึ่งมากกว่า จึงไม่ได้ดิ้นรนเพื่อแสวงหาความรู้ให้มากกว่าเดิมมากนักทั้งในทางธรรมและทางโลก หลังบวชศึกษาเพียงธรรมศึกษาเอกเท่านั้น

แม่ชีแก้วสุภา อายุ 43 ปี ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวว่าต้องบวชก่อนทำงานหรือออกเรือนอย่างน้อย 1 พรรษา คุณแม่ก็เคยบวชกับหลวงพ่อสด ปัจจุบันจำพรรษาที่วัดใกล้บ้านเกิด น้าสาวเป็นแม่ชีธรรมกายแต่เสียชีวิตแล้วร่างกายไม่เน่าเปื่อย แม่ชีแก้วสุภาบวชที่วัดพนมพนาวาส จนจบอภิธรรม 9 แล้วย้ายมาอยู่วัดปากน้ำเพื่อศึกษาบาลี เป็นแม่ชีครัวพิเศษและเรียนบาลี มีความเชื่อตามหลักคำสอนของศาสนา ผู้ชายเป็นอุตมเพศ เพศหญิงต่ำต้อยกว่าชาย การเกิดเป็นผู้หญิงเพราะได้ทำผิดศีลข้อ 3 คือประพฤติผิดในกามในอดีตชาติ และผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอและต่ำต้อย สถานภาพในทางศาสนาจึงเป็นรองผู้ชาย เมื่อบวชเป็นแม่ชีแล้วจึงไม่ได้รับความเชื่อถือและการสนับสนุนต่างจากพระสงฆ์สามเณร นอกจากนั้น ยังมีความเห็นว่าแม่ชีที่ศึกษาปริยัติสามัญ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากพุทธศาสนา ต้องการยกระดับตนเองให้ได้รับการยอมรับในสังคม แตกต่างจากตนเองที่ต้องการบวชเพื่อสะสมบุญบารมีในภพชาติหน้า คิดว่าการทำงานครัวได้บุญกุศล และไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษามากเท่ากับงานครัว พอใจที่จะเลือกเป็นแม่ชีโรงครัวทำครัวเพื่อสะสมบุญ ไม่ทำงานสาธารณชน และ ไม่สนใจการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเท่าเทียมกับสงฆ์

แม่ชีศาลามีจุดมุ่งหมายในการบวชเพื่อการศึกษา คือ แม่ชีมะลิ ศรีสะอาดพันธุ์ อายุ 53 ปี ก่อนบวชจบ ป.4 อาชีพขายอาหาร รู้สึกเบื่องาน ได้รับการชักชวนจากหลวงพ่อให้บวชเมื่ออายุ 21 ปี หลังจากบวชแล้วเป็นแม่ชีแผนกศาลาและศึกษาเล่าเรียนไปด้วย จบบาลีศึกษา 4 ปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้รับแต่งตั้งเป็นแม่ชีอาจารย์ธรรมศึกษาตรีแม่ชีและทำงานศาลาด้วย และแม่ชีนิตยา ปันเรือน บวชอายุ 16 ปีเท่านั้น จบการศึกษา ม. 3 เป็นแม่ชีที่อายุน้อยที่สุด ศึกษาที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช คณะรัฐศาสตร์ แม่ชีศาลาเป็นแม่ชีประเภทที่มีความยืดหยุ่นในการทำงานมากกว่าแม่ชีอื่น ๆ งานไม่หนักมากเหมือนกับแม่ชีโรงครัว ทำงานร่วมกับทั้งแม่ชีและฆราวาส สามารถเรียนและทำงานพร้อมกับมีบทบาทช่วยเหลือสาธารณประโยชน์อื่น ๆ พร้อมกันไปด้วย

อาจกล่าวได้ว่า สถานภาพของแม่ชีเปิดโอกาสให้ผู้หญิงที่มีการศึกษาน้อย อยู่ในชนบท และมีพื้นฐานมาจากอาชีพเกษตรกรรม ได้มีบทบาททางโลกและทางธรรม ได้รับการยกย่องนับถือในศาสนาและจากสังคม นอกจากนี้ ยังเห็นว่าแม่ชีไม่ได้ถูกกดขี่โดยองค์กรสงฆ์ แต่เลือกที่จะเป็นแม่ชีกลุ่มต่าง ๆ มีหน้าที่ทำวิชชา เป็นอาจารย์ ทำครัวหรือแผนกศาลา เป็นวิธีการปรับตัวของแม่ชีเพื่อให้เข้ากับนโยบายหลักของวัด

การพัฒนาสถานภาพของแม่ชี

วัดปากน้ำเปิดโอกาสให้แม่ชีสามารถเลือกทำงานได้ตามความถนัด แม่ชีพัฒนาตัวตนและประสบการณ์ในการบวช สถานภาพของแม่ชีวัดปากน้ำเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ และจากความชำนาญในหน้าที่ เริ่มแรกจะเป็นแม่ชีทำครัวและศาลา พร้อมกับศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรม แม่ชีที่ปฏิบัติธรรมได้ผลจะได้รับการยกย่องจากหลวงพ่อให้เป็นแม่ชีธรรมกาย มีหน้าที่นั่งสมาธิทำวิชชาธรรมกาย อันเป็นหัวใจสำคัญของวัดปากน้ำ

หลวงพ่อสดมีนโยบายถวายอาหารพระสงฆ์และทุกคนในวัด สร้างโรงครัวขึ้นเพื่อสนับสนุนทั้งสงฆ์ แม่ชี ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 500 รูป และผู้ช่วยงานวัดอีกส่วนหนึ่ง แม่ชีโรงครัวจึงมีความสำคัญในฐานะแรงงานครัวของวัดปากน้ำ แม่ชีศาลามีบทบาทในการทำงานเก็บกวาดทำความสะอาด แม่ชีที่สามารถทำงานครัวและศาลาช่วยเหลือวัดพร้อมทั้งศึกษาปริยัติสามัญและปริยัติธรรมไปด้วยก็จะพัฒนาตัวตน จากแม่ชีทำครัวและแม่ชีศาลาเป็นแม่ชีอาจารย์ หรือทำงานสาธารณชนเป็นแม่ชีผู้บริหาร สถานภาพของแม่ชีวัดปากน้ำจึงมี 3 กลุ่ม คือ แม่ชีธรรมกาย แม่ชีผู้บริหาร และแม่ชีผู้สนับสนุน คือแม่ชีโรงครัวและแม่ชีศาลา สถานภาพของแม่ชีแต่ละกลุ่มมาจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาทางโลกและทางธรรม การปรับตัวให้เข้ากับนโยบายวัด ซึ่งหล่อหลอมแม่ชีให้แตกต่างกันตามความถนัด ความสามารถ หน้าที่และความรับผิดชอบ

การให้ความหมายและคุณค่าการบวชจากมุมมองของแม่ชี

การบวชแม่ชีเป็นโอกาสให้ผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ทั้งเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาเพิ่มเติมอีกด้วย การปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องของการขัดเกลาอัตตา ดังนั้น การเรียกร้องตำแหน่งแห่งที่ในเรื่องสถานภาพแม่ชีจึงอาจสวนทางกับการเรียกร้องของสถานภาพทางสังคม แม่ชีแต่ละกลุ่มมีความเห็นเรื่องสิทธิความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายแตกต่างกัน แม่ชี 2 กลุ่ม คือ แม่ชีธรรมกายและแม่ชีผู้บริหารมีความเห็นว่าหญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน แม่ชีธรรมกายสามารถปฏิบัติธรรมได้เทียบเท่าสงฆ์ ส่วนแม่ชีผู้บริหารต้องการให้แม่ชีมีการศึกษาเท่าเทียมพระสงฆ์ หาทุนสนับสนุนนักศึกษาแม่ชีเรียนฟรีตลอดหลักสูตร ดิฉันก็มีความเห็นสอดคล้องกับแม่ชีธรรมกายและแม่ชีผู้บริหาร โอกาสในการศึกษาปริยัติธรรมของแม่ชียังไม่เท่าเทียมสงฆ์ นอกจากนั้น แม้ว่าแม่ชีจะมีการศึกษาปริยัติธรรมเท่าพระสงฆ์ก็ตาม แต่แม่ชีได้รับการปฏิบัติจากสงฆ์และสังคมแตกต่างกัน

แม่ชีโรงครัว มีความเชื่อว่าเพศหญิงเป็นเพศที่ต่ำต้อยกว่าเพศชาย ตามหลักคำสอนของศาสนา ผู้ชายเป็นอุตมเพศ (เพศที่สูงสุด) รวมทั้งเชื่อว่าการเกิดเป็นผู้หญิงเพราะได้ทำผิดศีลข้อ 3 คือประพฤติผิดในอดีตชาติ ซึ่งเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว แม่ชีศาลาได้เรียกร้องสถานภาพเพื่อให้แม่ชีเป็นนักบวช แม้ว่าจะเรียกร้องสถานภาพไม่ได้ผล แต่ก็พอใจสถานภาพแม่ชีในลักษณะ “ครึ่งบกครึ่งน้ำ” ที่มิใช่ทั้งฆราวาสและนักบวช วินัยน้อย เป็นผลดีเพราะทำให้แม่ชีปรับตัวง่ายกว่าการเป็นภิกษุณี เมื่ออยู่กับสงฆ์ก็สามารถปฏิบัติธรรมได้ อยู่ในสังคมก็มีความยืดหยุ่นอยู่ได้ทั้งที่วัดและบ้าน ถือครองทรัพย์สินได้

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและเหตุผล ให้โอกาสในการพัฒนาตนเอง ดิฉันเชื่อว่าหญิงชายสามารถพัฒนาปัญญาเท่าเทียมกัน ในฐานะมนุษย์แม่ชีมีความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ผาสุกทางธรรมเฉกเช่นเดียวกับพระสงฆ์ แต่ปัจจุบันแม่ชีก็ยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร ดิฉันเห็นว่าแม่ชีควรได้รับการสนับสนุนในเรื่องต่อไปนี้

1. สนับสนุนงบประมาณการศึกษา แม่ชีควรได้รับสนับสนุนทั้งการศึกษาทางโลกและธรรมเพื่อเปิดโอกาสในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หากแม่ชีได้รับการพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นระบบจะมีบทบาทและเป็นที่ยอมรับในสังคม เนื่องจากต้องบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมให้มากขึ้นตามความสามารถและกำลังสติปัญญา ส่งผลทำให้ภาพพจน์ของแม่ชีดีขึ้น

2. สถานภาพทางกฎหมาย ควรพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองรับรองสถานภาพแม่ชีไทยซึ่งจะมีผลต่อเนื่องไปถึงการอุปถัมภ์และสนับสนุนแม่ชี ซึ่งเป็นอนาคาริกและทำประโยชน์เช่นสงฆ์ ดังนั้น จึงต้องการการสนับสนุนทั้งจากวัดและสังคม ทั้งความเป็นอยู่ การศึกษา การเดินทางและค่ารักษาพยาบาล ฯลฯ ถ้าแม่ชีได้รับการสนับสนุนก็จะสามารถช่วยเหลือสังคม ทำให้ผู้หญิงบวชเพื่อศึกษาพระศาสนาเพิ่มมากขึ้น

3. พัฒนาที่อยู่อาศัยและส่งเสริมกิจการของแม่ชีไทย ควรให้การดูและอุปถัมภ์ ด้วยปัจจัย 4 เอื้อเฟื้ออบรมบ่มเพาะนิสัยทางธรรมแก่แม่ชีเช่นเดียวกับภิกษุ สามเณร นับตั้งแต่ที่อยู่อาศัย การศึกษา ฯลฯ เพื่อให้โอกาสแก่การใช้ชีวิตทางธรรมเท่าเทียมกัน

4. ควรมีการศึกษาเพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตของแม่ชีมากขึ้น ซึ่งจะเป็นกำลังสนับสนุนสถาบันแม่ชีไทยให้ดำเนินงานเพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน แนะนำให้ผู้มีความรู้ เข้ามาบวชเป็นแม่ชีเพิ่มขึ้น ถ้าแม่ชีมีความเข้มแข็งและเป็นปึกแผ่น จะเป็นพลังสำคัญทำประโยชน์แก่ศาสนาและสังคมได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

แม่ชีไทยเกิดขึ้นครั้งแรกภายหลังพุทธปรินิพพานเพียง 264 ปี แต่ปัจจุบันนี้ แม่ชียังขาดโอกาสในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อีกมาก อาทิ ขาดโอกาสในการศึกษาปฏิบัติอย่างเป็นระบบ และมิได้มีสถานภาพเป็นผู้นำทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนดังสงฆ์ สถานภาพของแม่ชีเป็นเพียงอุบาสิกาอาศัยวัด และถูกคาดหมายให้มีหน้าที่ต้องทำกิจต่าง ๆ เช่น ทำครัว ทำความสะอาด เป็นต้น ต้องเรียนรู้ ปรับตัว ต่อสู้ ดิ้นรนเพื่อที่จะเอาตัวรอดหรือมีชีวิตอยู่ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าว เป็นสาระสำคัญของวิถีชีวิตชายชอบที่อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมกระแสหลัก แม่ชีจึงมีสถานภาพคลุมเครือ เนื่องจากแม่ชีขาดการศึกษา เครื่องมือที่เข้าถึงอำนาจ และถูกกีดกันออกจากระบบ การขาดการต่อรองอำนาจ และการจัดสรรทรัพยากร เป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างระบบศาสนาที่มีผลต่อ “ตัวตน” โดยรวมของแม่ชี ซึ่งลดทอนพลังศักยภาพและความเป็นมนุษย์ที่สามารถฝึกได้ ทั้งนี้เพราะโอกาสในการศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรมะ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความมั่นคงภายใน ทำให้เกิดความเคารพตนเอง เป็นกำลังใจแก่การดำรงชีวิตพรหมจรรย์ อันจะเอื้อเฟื้อต่อการปฏิบัติภาวนาในระดับปัจเจกบุคคล โครงสร้างศาสนาดังกล่าวทำให้สถานภาพของแม่ชีแตกต่างจากสงฆ์

พระวินัยได้กล่าวไว้ในมหาประเทศ 4 ว่า คณะสงฆ์นิกายเถรวาทจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระพุทธบัญญัติ แต่จะยังคงรักษาพระพุทธบัญญัติเดิมไว้ ภิกษุณีซึ่งมีสถานภาพเป็นนักบวช ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าก็ขาดสูญไปตั้งแต่หลังสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 คณะสงฆ์ไทยนับถือนิกายเถรวาท จึงไม่สามารถรับรองทางพระวินัย ยกสถานภาพของแม่ชีให้เป็นนักบวชได้ ดังนั้น การเรียกร้องให้มีการรื้อฟื้นการบวชภิกษุณี หรือเรียกร้องสถานภาพของแม่ชีให้เป็นนักบวชจึงไม่มีทางเป็นไปได้ในทางพระวินัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สถานภาพของแม่ชี : กรณีศึกษาแม่ชีวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพฯ นี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาในแนวสตรีนิยมสะท้อนเสียงของแม่ชีจากการเล่าเรื่อง (Story Telling) การบวชจากชีวิตประจำวันของแม่ชี เพื่อให้เห็นตัวตนที่แท้จริงจากเสียงของแม่ชีที่อยู่ในระบบวัด เป็นตัวอย่างในด้านการต่อสู้ (Site of Struggle) ส่วนหนึ่งนำมาจากประสบการณ์ชีวิตของผู้ศึกษาเอง จากจุดยืนของตนเองที่เป็นผู้หญิงที่มีการศึกษา มาจากพื้นฐานครอบครัว และมีความเชื่อในเรื่องศาสนาแตกต่างจากที่กระแสสังคมหลักให้ความหมาย ชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ของแม่ชี เมื่อเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมพุทธเพื่อจุดประสงค์ในการพัฒนาศักยภาพทางปัญญา ในฐานะที่เป็นหนึ่งในพุทธบริษัทที่ต้องเผชิญหน้ากับอคติและมายาคติ ตลอดจนองค์ประกอบประการอื่นที่ควบคุมความสัมพันธ์ของนักบวชในพุทธศาสนา ทำให้เห็นตัวตนของแม่ชีที่แตกต่างออกไปจากภาพเหมารวมของสังคม มีจุดประสงค์เพื่อรื้อถอน (Deconstruction) ภาพมายาคติของสังคม เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนสังคม เพื่อสร้างความเข้าใจผู้หญิงในศาสนาใหม่

งานวิจัยมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียกร้องสถานภาพของแม่ชีในทางพระศาสนา เพียงต้องการสะท้อน (Reflection) ให้สังคมเห็นสถานภาพ “ตัวตน” ของแม่ชีแต่ละกลุ่มที่มีบทบาทและบำเพ็ญประโยชน์แตกต่างกันไป เพื่อเปลี่ยนแปลงความเข้าใจต่อสถานภาพและบทบาทของแม่ชีซึ่งเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ทำให้สังคมมองภาพแม่ชีโดยรวมดีขึ้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในแนวสตรีนิยม ศึกษาเฉพาะกรณีแม่ชีวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพฯ จึงไม่สามารถจะเป็นตัวแทนของแม่ชีทั้งประเทศได้ ฉะนั้น การศึกษาวิจัยในแนวสตรีนิยมควรเก็บข้อมูลวิจัยสถานภาพของแม่ชีให้ครอบคลุมมากขึ้น ทั้งวัดที่อยู่ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รวมทั้งกิจกรรมของสำนักแม่ชีอื่น ๆ ทั่วประเทศ เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้รับรู้ผลงานของแม่ชีที่บำเพ็ญประโยชน์ในด้านต่าง ๆ จะทำให้แม่ชีได้รับการสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถ และพัฒนาศักยภาพ เพื่อสร้างความเท่าเทียมระหว่างหญิงชายในพุทธศาสนา